

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΤΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Οδηγός Πλοήγησης

για τον σχεδιασμό διαθεματικών προσεγγίσεων
στα Μειονοτικά Σχολεία

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΟΔΗΓΟΣ
ΠΛΟΗΓΗΣΗΣ

Επιστημονικοί υπεύθυνοι της δράσης
και επιστημονική επιμέλεια του οδηγού: Κ. ΜΑΓΟΣ, Μ. ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ

Συγγραφική ομάδα: Κ. ΜΑΓΟΣ
Μ. ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ
Χ. ΝΤΕΜΙΡΗ
Ε. ΠΑΘΙΑΚΗ
Γ. ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ

Φιλολογική επιμέλεια: Ν. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Επικαιροποίηση υλικού
Επιστημονική επιμέλεια: ΜΑΡΙΖΑ ΝΤΕΚΑΣΤΡΟ

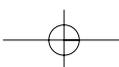
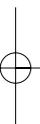
Γλωσσική επιμέλεια - Διορθώσεις: ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Καλλιτεχνική επιμέλεια: ΡΑΣΕΛ ΜΠΑΛΕΣΤΡΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη
Επιστημονική υπεύθυνη: Άννα Φραγκουδάκη

ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΗΓΗΣΗΣ

για τον σχεδιασμό διαθεματικών προσεγγίσεων στα Μειονοτικά Σχολεία

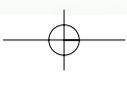
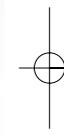
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός του παρόντος βιβλίου είναι να υποστηρίξει τους/τις εκπαιδευτικούς των μειονοτικών δημοτικών σχολείων στον σχεδιασμό και την πραγματοποίηση διαθεματικών προσεγγίσεων στο πλαίσιο των μαθημάτων του ελληνόφωνου προγράμματος. Ο Οδηγός Πλοήγησης αποτελεί ένα υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό το οποίο ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να συμβουλευέται προκειμένου να αντιμετωπίζει διδακτικά προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης, να παίρνει ιδέες για την οργάνωση της διδασκαλίας του, να εμπλουτίζει τη δουλειά του.

Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει:

- Καταγραφή και παρουσίαση όλων των εκπαιδευτικών υλικών για τα μειονοτικά δημοτικά σχολεία, τα βιβλία για τους μαθητές, τα βιβλία για τον δάσκαλο, καθώς και το παράλληλο εκπαιδευτικό υλικό που έχει δημιουργηθεί για να καλύψει τις διδακτικές ανάγκες των μαθημάτων του ελληνόφωνου προγράμματος των μειονοτικών σχολείων.
- Παρουσίαση των 34 βιβλίων παιδαγωγικής θεωρίας «Κλειδιά και Αντικλειδιά». Τα βιβλία αυτά παρήχθησαν στο πλαίσιο του Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων 2002-2004 και αποτελούν βασικό επιμορφωτικό υλικό τόσο για τους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων όσο και γενικότερα. Τα «Κλειδιά και Αντικλειδιά» διατίθενται ελεύθερα από την ιστοσελίδα www.kleidiakaiantikleidida.net
- Μια πρόταση για την αποτελεσματική αξιοποίηση των βιβλίων των μη γλωσσικών μαθημάτων. Η πρόταση αυτή αποτελεί ένα ενδεικτικό και ανοικτό μοντέλο διδασκαλίας, που ο/η κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να προσαρμόσει στις ιδιαιτερότητες της τάξης του/της στο μειονοτικό σχολείο.
- Έναν Οδηγό Πλοήγησης για τα μη γλωσσικά μαθήματα. Ο Οδηγός Πλοήγησης είναι ένα εύχρηστο εργαλείο που παρουσιάζει αναλυτικά τις διασυνδέσεις μεταξύ των 15 εγχειριδίων για τα μη γλωσσικά μαθήματα. Η κάθε ενότητα του κάθε βιβλίου διασυνδέεται με θέματα από άλλες ενότητες οι οποίες αναφέρονται στα υπόλοιπα βιβλία. Με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η οργάνωση της διαθεματικής διδασκαλίας, αφού για κάθε θέμα που πρόκειται να διδαχθεί παρουσιάζονται οι αναφορές που υπάρχουν στο ίδιο θέμα σε όλα τα υπόλοιπα βιβλία. Ο Οδηγός Πλοήγησης συνοδεύεται από θεματικό ευρετήριο. Ο/Η εκπαιδευτικός, βρίσκοντας στο ευρετήριο το θέμα που πρόκειται να διδάξει, εντοπίζει τις σελίδες των σχολικών βιβλίων όπου γίνονται άμεσες ή έμμεσες αναφορές στο θέμα αυτό. Στις θεματικές ενότητες τόσο του Ευρετηρίου όσο και του Οδηγού Πλοήγησης υπάρχει αντίστοιχη με το περιεχόμενο των μαθημάτων του Αναλυτικού Προγράμματος. Η αντιστοίχιση αυτή γίνεται μέσω της χρήσης των αρχικών γραμμάτων κάθε μαθήματος, δηλαδή Ι: Ιστορία, Μ/Π: Μελέτη Περιβάλλοντος, Γ: Γεωγραφία, ΚΠΑ: Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή.
- Καρτέλες Ιστορίας: Παρουσιάζονται τα περιεχόμενα κάθε καρτέλας και οι διασυνδέσεις με το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων του ελληνόφωνου προγράμματος.
- Παρουσίαση δύο ενδεικτικών διαθεματικών προσεγγίσεων με αξιοποίηση του Οδηγού Πλοήγησης.

Ελπίζουμε ο Οδηγός Πλοήγησης που κρατάτε στα χέρια σας να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο στο διδακτικό σας έργο και ευχόμαστε κάθε επιτυχία στην πραγματοποίηση του έργου αυτού.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

1. Γλώσσα

Α' τάξη

Πατημασιές, Πού είναι ο Φασαριάς, Πάμε στην αγορά, Καλό ταξίδι! και οι αντίστοιχες Οδηγίες Δασκάλου

Β' τάξη

Μια μέρα στο δάσος, Ο Θωμάς φεύγει, Μια μέρα στη θάλασσα και οι αντίστοιχες Οδηγίες Δασκάλου
2 τετράδια ασκήσεων

Γ' τάξη

Ο κρυμμένος θησαυρός, Τζεσούρ και Τζαρτζούρ
Μια φορά κι έναν καιρό (3 τεύχη: *Γαρδένια και τριαντάφυλλο, Η Λενίτσα, Τριαντάφυλλο και γαρδένια*)
και οι αντίστοιχες Οδηγίες Δασκάλου
2 τετράδια ασκήσεων

Δ' τάξη

Συννεφοϊστορίες, Χιονοϊστορίες, Ηλιοϊστορίες και οι αντίστοιχες Οδηγίες Δασκάλου
3 τετράδια ασκήσεων

Ε' τάξη

Περίπατοι με τις λέξεις (βιβλία 1, 2, 3) και οι αντίστοιχες Οδηγίες Δασκάλου
3 τετράδια ασκήσεων

ΣΤ' τάξη

Ταξίδια με λόγια (βιβλία 1, 2, 3) και οι αντίστοιχες Οδηγίες Δασκάλου
3 τετράδια ασκήσεων

2. Μελέτη Περιβάλλοντος, Ιστορία, Γεωγραφία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ', Δ', Ε', ΣΤ' τάξεις

Στο παζάρι, Τα προϊόντα στην αγορά, Τι ωραία που μυρίζει..., Φτιάχνουμε μια συλλογή, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, Μια μέρα δρόμος, Το παζάρι και ο κόσμος του, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, Οι εμπορικοί δρόμοι, Εδώ, εκεί κι αλλού, Χρονολόγιο, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!

Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων: Μελέτη Περιβάλλοντος, Ιστορία, Γεωγραφία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

- Ελληνοτουρκικό Λεξικό σε έντυπη και σε ηλεκτρονική μορφή
- Ένας ιππότης στο κάστρο των λέξεων / Ένας ιππότης στο κάστρο των γραμμάτων (2 cd και 2 βιβλία, μοιράζονται στους μαθητές 8-12 ετών)
- Καρτέλες Ιστορίας
- Παραμύθια για την εκμάθηση της ελληνικής ορολογίας Μαθηματικών
- Οδηγός για τις Φυσικές Επιστήμες
- Διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης

ΚΛΕΙΔΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΛΕΙΔΙΑ

Η σειρά των βιβλίων «Κλειδιά και Αντικλειδιά» πλαισιώνει αποτελεσματικά τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι χειρίζονται τα εγχειρίδια του Προγράμματος. Οι θεματικές ενότητες που αναπτύσσονται στα «Κλειδιά και Αντικλειδιά» καλύπτουν κεντρικά ζητήματα της σύγχρονης Παιδαγωγικής, και ιδιαίτερα της Παιδαγωγικής που συνδέεται με τις μειονότητες, και αναπτύσσουν, με τρόπο απλό και κατανοητό, ένα θεωρητικό πλαίσιο βασισμένο σε εμπειρίες που έχουν αντληθεί μέσα από τη σχολική πραγματικότητα της Θράκης.

Παράλληλα, στο βιβλίο *Δημιουργώντας γέφυρες* οι εκπαιδευτικοί θα βρουν τις διασυνδέσεις ανάμεσα σε αρκετά από τα βιβλία της σειράς.

Διδακτική Μεθοδολογία

Ανδρούσου Α., *Κίνητρο στην εκπαίδευση*

Θέμα: Ο ρόλος του κινήτρου στη μαθησιακή διαδικασία.

Με τη βοήθεια παραδειγμάτων αναδεικνύεται η στενή σχέση μεταξύ κινήτρου-νοήματος και η εσωτερική παρώθηση στη διαδικασία της ενεργητικής μάθησης από τα παιδιά, ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη, φύλο, θρησκεία κτλ.

Σφυρόερα Μ., *Διαθεματική προσέγγιση της γνώσης*

Θέμα: Η ενεργητική δόμηση της γνώσης.

Με τη διαθεματική διδακτική προσέγγιση οι μαθητές/μαθήτριες αποκτούν γνώσεις εξετάζοντας κάθε πιθανό θέμα από διαφορετικές πλευρές με τρόπο άμεσο και ολιστικό. Η γνώση που αποκτάται είναι το αποτέλεσμα της σύνθεσης πολλών παραγόντων. Ταυτόχρονα, ο/η εκπαιδευτικός έχει νέο ρόλο: από δάσκαλος-αυθεντία γίνεται δάσκαλος-συντονιστής.

Μάγος Κ., *Για τη μέθοδο project*

Θέμα: Ο βιωματικός τρόπος μάθησης.

Στο κείμενο παρουσιάζεται ο τρόπος οργάνωσης του σχεδίου εργασίας και τα στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν ώστε να στοιχειοθετηθεί η προσδοκώμενη γνώση με αφετηρία τα πολυδύναμα, αρθρωτά και μεταβατικά βιβλία του Προγράμματος.

Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Νικολάου Β., *Εμπύχωση στην τάξη (Α΄ και Β΄ μέρος)*

Θέμα: Η αξιοποίηση των ερεθισμάτων που ανακλύπουν κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης και η προσαρμογή της διδασκαλίας στα δεδομένα κάθε συγκεκριμένης τάξης.

Σφυρόερα Μ., *Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας*

Θέμα: Πώς θα πρέπει να προσεγγίζει ο/η εκπαιδευτικός τα λάθη που κάνουν οι μαθητές/μαθήτριες.

Τα λάθη δεν αποτελούν μόνο στοιχεία για την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών/τριών. Θεωρώντας ότι η γνώση δεν είναι μια μηχανιστική συσσώρευση πληροφοριών αλλά μια δυναμική διαδικασία που προκύπτει από την εφαρμογή ποικίλων στρατηγικών από τους/τις μαθητές/μαθήτριες, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επεξεργαστεί δυναμικά τα λάθη ως αφετηρία για την οικοδόμηση νέας γνώσης.

Σφυρόρα Μ., *Η επεξεργασία της εικόνας στη σχολική τάξη*

Θέμα: Η σημασία της χρήσης της εικόνας στη μαθησιακή διαδικασία.

Η εικόνα είναι ένα εργαλείο γνώσεων και δεξιοτήτων αλλά και υποβοηθητικό μέσο για τη γλωσσική διδασκαλία. Ο διαμεσολαβητικός της χαρακτήρας, ο ρόλος της στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου, στην καλλιέργεια της κοινωνικότητας και στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στους μαθητές και στον/στην εκπαιδευτικό.

Αποστολίδου Β., *Ανάγνωση και ετερότητα*

Θέμα: Η διδασκαλία της λογοτεχνίας ως διαδικασία παραγωγής νοήματος.

Τα λογοτεχνικά κείμενα δεν είναι φορείς κλειστών και μονοσήμαντων νοημάτων στα οποία καλούνται να ανταποκριθούν οι μαθητές. Η ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων στην τάξη είναι μια κατεξοχήν εμπειρία επαφής με τη διαφορετικότητα του «άλλου», η οποία μεταφέρει νοήματα, εμπειρίες, συναισθήματα και πολιτισμικές αναφορές.

Αβδελά Έ., *Διδάσκοντας ιστορία*

Θέμα: Η νέα άποψη για τη διδασκαλία της ιστορίας στο ελληνικό σχολείο.

Η αξιοποίηση των πηγών και η καλλιέργεια της κριτικής ικανότητας των μαθητών γίνεται αφετηρία για δημιουργική μάθηση με στόχο τη διαμόρφωση ενεργών και κριτικών πολιτών.

Τσιρίδης Π., *Μουσική στο σχολείο*

Θέμα: Η συμβολή της μουσικής στη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού.

Η μουσική είναι ένα από τα εργαλεία που διαθέτει ο/η εκπαιδευτικός για να διδάξει τη γλώσσα, να συνδέσει την ιστορία με τη γεωγραφία, να αναδείξει τα βιώματα των μαθητών, τα συναισθήματα και την προσωπική τους ιστορία.

Κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης**Κούρτη Ε., *Η μη λεκτική επικοινωνία στο σχολείο***

Θέμα: Η αξία της μη λεκτικής επικοινωνίας ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικούς πολιτισμικούς κώδικες.

Το κείμενο θίγει μια ενδιαφέρουσα πτυχή της ανθρώπινης επικοινωνίας, που στην περίπτωση συνεύρεσης ανθρώπων με διαφορετικούς πολιτισμικούς κώδικες αποκτά βαρύνουσα σημασία. Η μη λεκτική επικοινωνία είναι πολιτισμικά προσδιορισμένη και αποτελεί ατομική έκφραση του καθενός. Η αναγνώρισή της από τους εκπαιδευτικούς βοηθάει στην κατανόηση των αντιδράσεων των μαθητών/τριών τους.

Φραγκουδάκη Ά., *Γλώσσα του σπιτιού και γλώσσα του σχολείου*

Θέμα: Η σημασία της μητρικής γλώσσας και η θέση της στο σχολείο.

Στο κείμενο αναπτύσσεται το ζήτημα της μητρικής γλώσσας και πόσο προκατειλημμένα διαχειρίζεται το ελληνικό σχολείο τις γλωσσικές ποικιλίες των μαθητών/τριών. Τονίζονται η αξία της μητρικής γλώσσας για την άρτια ψυχική και συναισθηματική συγκρότηση των παιδιών, η σημασία της αναγνώρισής της από τον επίσημο σχολικό θεσμό και επισημαίνεται η σύνδεση που υπάρχει μεταξύ αυτού του παράγοντα και της σχολικής επίδοσης των μαθητών.

Φραγκουδάκη Ά., *Η ικανότητα του λόγου και η γλωσσική διδασκαλία*

Θέμα: Η σύνδεση του προφορικού λόγου με τη γλωσσική διδασκαλία στο σχολείο.

Στο κείμενο αναλύεται η σχέση προφορικού-γραπτού λόγου και τα χαρακτηριστικά τους, η συμβολή του σχολείου στην επιτυχή ή όχι κατάκτηση του γραπτού κώδικα εκ μέρους των παιδιών, καθώς και η σημασία της αναγνώρισης της μητρικής γλώσσας στην εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας.

Τσιτσελίκης Κ., **Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης**

Θέμα: Το νομικό καθεστώς που διέπει τη μειονοτική εκπαίδευση.

Το κείμενο, υπό το πρίσμα των νομικών διατάξεων και των συμφωνιών που έχουν συναφθεί μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, παρουσιάζει με σαφήνεια και πληρότητα το πλαίσιο λειτουργίας των μειονοτικών σχολείων της Θράκης.

Πλεξουσάκη Έ., **Πολιτισμός και σχολείο**

Θέμα: Η έννοια του πολιτισμού και πώς αυτή επεμβαίνει στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Θεωρητικό κείμενο, βασικό για να αντιληφθούμε τι σημαίνουν η πολιτισμική ποικιλία και η αποδοχή του «διαφορετικού» ως απόλυτα ίσου. Αναλύονται οι έννοιες πολιτισμός, πολιτισμική απόσταση, εθνοκεντρισμός, πολιτισμική παρεξήγηση ως κεντρικές έννοιες για την εμπέδωση της πολυπολιτισμικής πρακτικής στον χώρο της σχολικής τάξης και αλλού.

Ταυτότητες και Ετερότητες

Μπαλτσιώτης Λ., **Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα**

Θέμα: Η γλωσσική ποικιλία στην Ελλάδα.

Το κείμενο παρουσιάζει, ιστορικά και γλωσσολογικά, τη γλωσσική ποικιλία που υπήρχε παλιά στον ελληνικό χώρο και τις γλώσσες και διαλέκτους που μιλιούνται σήμερα, ανατρέποντας τα επιχειρήματα περί «ομοιογενούς πληθυσμού» και «μίας και μοναδικής γλώσσας που παραμένει η ίδια στο βάθος των αιώνων».

Χοντολίδου Ε., **Ταυτότητες και λογοτεχνία στο σχολείο**

Θέμα: Το μάθημα της Λογοτεχνίας ως μάθημα προσωπικής έκφρασης.

Το μάθημα της Λογοτεχνίας αποτελεί έναν προνομιούχο χώρο για την έκφραση υποκειμενικού λόγου. Στο κείμενο αναλύεται το ζήτημα της διαχείρισης των πολλών και διαφορετικών ταυτοτήτων που διαθέτει ο καθένας/η καθεμιά μέσα στην τάξη και η ανάγκη συνειδητοποίησης αυτής της πολλαπλότητας εκ μέρους του/της εκπαιδευτικού.

Κουτσούρη Ά., **Δημιουργικές δραστηριότητες και διαδικασίες μάθησης**

Θέμα: Η μάθηση προάγεται μέσω της δημιουργικότητας στη διδακτική πράξη.

Στο κείμενο τεκμηριώνεται η συσχέτιση του περιβάλλοντος δημιουργικότητας που δημιουργείται στο σχολείο ανάλογα με την κινητοποίηση των μαθητών. Μέσα από δραστηριότητες, όπως οι κατασκευές, το θεατρικό παιχνίδι, η ζωγραφική, οι δημιουργικές δυνάμεις των παιδιών απελευθερώνονται, οι γλωσσικές παραγωγές τους διευρύνονται, αναπτύσσονται δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, αλλά και η απόσταση ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές γεφυρώνεται.

Ζωγραφάκη Μ., **Κοινωνικό πλαίσιο και διδακτική πράξη**

Θέμα: Η σημασία της κατανόησης του κοινωνικού πλαισίου για την αποτελεσματικότητα της διδακτικής πράξης.

Η εμπειρία από την επαφή με διαφορετικούς πολιτισμικούς κώδικες και αντιλήψεις για την εκπαίδευση και τον ρόλο της οδηγεί τους εκπαιδευτικούς σε επανεξέταση των αντιλήψεών τους, αλλά και των διδακτικών τους στόχων και της μεθοδολογίας τους. Μόνο η κατανόηση του «άλλου» και των βιωμάτων του καθώς και ο ειλικρινής και ισότιμος διάλογος μπορεί να καταστήσουν το σχολείο χώρο δημιουργικής διαπραγμάτευσης με σεβασμό της διαφορετικότητας. Το παιδαγωγικό κλίμα που δημιουργείται σε ένα τέτοιο πλαίσιο αυξάνει την αποτελεσματικότητα του διδακτικού έργου, καθώς και την ικανοποίηση εκπαιδευτικών και μαθητών.

Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Πετρίδης Τ., **«Εμείς» και οι «άλλοι»: εμπειρίες εκπαιδευτικών**

Θέμα: Η επαφή με τη διαφορετικότητα και οι στάσεις των εκπαιδευτικών.

Στο κείμενο αυτό περιγράφονται εμπειρίες εκπαιδευτικών από ένα δημοτικό σχολείο στο Γκάζι της Αθήνας με μεγάλο ποσοστό αλλόγλωσσων μαθητών –κυρίως τουρκόφωνων, εσωτερικών μεταναστών από τη Θράκη– και από ένα λύκειο της Θράκης με μειονοτικούς μαθητές. Η επαφή με την ετερότητα οδηγεί τους/τις εκπαιδευτικούς να στοχαστούν γύρω από την πολλαπλότητα των ταυτοτήτων των ίδιων και των μαθητών τους και να οργανώσουν παρεμβάσεις πιο κοντά στην πραγματικότητα και τις ανάγκες των τελευταίων.

Σφυρόερα Μ., **Διαφοροποιημένη Παιδαγωγική**

Θέμα: Η ανομοιογένεια της τάξης και η παιδαγωγική που επικεντρώνεται στις διαφορετικές ανάγκες, μαθησιακούς τρόπους και στρατηγικές διαφορετικών μαθητών.

Κάθε τάξη είναι ένα ανομοιογενές σύνολο όπου κάθε μαθητής/μαθήτρια χρησιμοποιεί ξεχωριστές μαθησιακές διαδρομές, διαφορετικούς τρόπους και στρατηγικές μάθησης. Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική επικεντρώνεται στη διαδικασία της μάθησης, με σκοπό να αυξήσει τη συνειδητοποίηση των μαθητών για τις προσωπικές τους στρατηγικές και να τους δώσει την ευκαιρία να τις αναπτύξουν περισσότερο. Προϋπόθεσή της είναι η προσαρμογή του ρόλου του εκπαιδευτικού στη λογική του διαμεσολαβητή ανάμεσα στη γνώση και τους μαθητές και η υιοθέτηση μεγαλύτερης ευελιξίας στον τρόπο διαχείρισης της διδασκαλίας αντί του παραδοσιακού μετωπικού μοντέλου.

Χοντολίδου Ε., **Η επανατροφοδότηση των μαθητών στα γραπτά τους κείμενα**

Θέμα: Τα προβλήματα στη διδασκαλία του γραπτού λόγου, η δημιουργία κινήτρου και η δημιουργική επεξεργασία των γραπτών παραγωγών.

Ο γραπτός λόγος διδάσκεται στο ελληνικό σχολείο τυπικά, χωρίς να γίνεται κατανοητός ο στόχος για τον οποίο γράφεται ένα κείμενο. Το αποτέλεσμα είναι «φτωχά» ή «ξύλινα» κείμενα, απέχθεια για τη γραπτή παραγωγή ή σύγκρουση ανάμεσα στον λόγο των μαθητών και τους άρρητους κανόνες του σχολικού πλαισίου. Αντίθετα, η διδασκαλία του γραπτού λόγου που προκύπτει από βιώματα και ανάγκες επικοινωνίας των μαθητών δημιουργεί κίνητρο ώστε να γράψουν και η συνεργατική-δημιουργική επεξεργασία του κειμένου τους δίνει την ευκαιρία να επέμβουν ξανά και ξανά στο κείμενό τους, απαλλαγμένοι από το άγχος της τυπικής αξιολόγησης.

Χοντολίδου Ε., **Διδασκαλία και αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών**

Θέμα: Ζητήματα αξιολόγησης της επίδοσης των μαθητών στο σχολείο.

Η αξιολόγηση είναι μια διαδικασία στενά συνυφασμένη με τη φιλοσοφία, τις αρχές, το περιεχόμενο και τη μεθόδευση της διδασκαλίας.

Η αξιολόγηση, αναπόσπαστο κομμάτι της διδασκαλίας και της παιδαγωγικής μας προσέγγισης, δε σχετίζεται με τον έλεγχο κατοχής γνώσεων. Αντίθετα, είναι μια σύνθετη διαδικασία στην οποία αποτιμώνται δεξιότητες, γνώσεις, συναισθήματα, με κριτήριο όχι μόνο τη γνωστική ορθότητα αλλά και την αυθεντικότητα. Η ορθότητα δεν πρέπει να επιβάλλεται αξιωματικά, αλλά αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης και συζήτησης από όλη την τάξη, ώστε να λαμβάνεται υπόψη το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο αναφοράς του συνόλου των μαθητών. Η αξιολόγηση μπορεί να αποτελέσει παιδαγωγικό εργαλείο στα χέρια του δασκάλου και όχι μέσο προώθησης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Χοντολίδου Ε., **Διδασκαλία σε ομάδες**

Θέμα: Η παιδαγωγική φιλοσοφία της διδασκαλίας σε ομάδες και οι προϋποθέσεις για την επιτυχία της. Η δουλειά σε ομάδες απαιτεί αλλαγές τόσο στο επίπεδο των αντιλήψεων για τη μάθηση και τη διδασκα-

λία όσο και στην καθημερινή πρακτική. Στις σύγχρονες σχολικές τάξεις, που συνήθως είναι ανομοιογενείς (μετανάστες, πρόσφυγες, παλιννοστούντες...), αποδεικνύεται ιδιαίτερα αποτελεσματική από παιδαγωγική άποψη σε σχέση με την παραδοσιακή δασκαλοκεντρική διδασκαλία.

Η εργασία σε ομάδες είναι πολύ πρόσφορη, καθώς μεταφέρει το βάρος από τη διδασκαλία στη μάθηση και στην ανακάλυψη. Επίσης, διευκολύνει την ανταλλαγή, την επικοινωνία ανάμεσα σε παιδιά με διαφορετικές καταβολές (κοινωνικές, εθνοτικές, πολιτισμικές) και επιτρέπει να αναδειχθούν όλες οι δημιουργικές πτυχές των παιδιών, ανοίγοντας πολλαπλούς δρόμους για τη μάθηση.

Δραγώνα Θ., **Ταυτότητα και εκπαίδευση**

Θέμα: Η έννοια της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, η σχέση ταυτότητας και εκπαίδευσης.

Για να μάθει κανείς πρέπει να αισθάνεται αποδεκτός για αυτό που είναι. Αλλιώς, η μάθηση μοιάζει απειλητική για την ταυτότητά του, με αποτέλεσμα να αντιστέκεται και να αρνείται να μπει στη διαδικασία. Η γνώση που μεταφέρει το σχολείο και η κατοχή της είναι δυνατό να λειτουργήσει απειλητικά για την ταξική, εθνοτική ή φυλετική ταυτότητα του μαθητή. Για να εμπλακούν, επομένως, οι μαθητές στην εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να αισθανθούν την αποδοχή των εκπαιδευτικών και των συμμαθητών τους. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αναγνωρίζουν τις διαστάσεις της εκπαίδευσης που απειλούν την ταυτότητα των μαθητών τους και να παρεμβαίνουν με παιδαγωγικές πρακτικές οι οποίες αφενός μειώνουν τις απειλές αυτές και αφετέρου ενδυναμώνουν την ταυτότητα καθιστώντας τη λιγότερο ευάλωτη. Παράλληλα, ωστόσο, για να διαπραγματευτούν τις ετερότητες, πρέπει να έχουν αποδεχθεί τις δικές τους πολλαπλές υπαγωγές.

Σακονίδης Χ., **Μαθαίνοντας και διδάσκοντας Μαθηματικά**

Θέμα: Οι σύγχρονες αντιλήψεις για τη διδασκαλία των Μαθηματικών.

Τα τελευταία χρόνια οι διδακτικές προσεγγίσεις των Μαθηματικών μετατοπίστηκαν από την απλή κατάκτηση συγκεκριμένων αριθμητικών και γεωμετρικών δεξιοτήτων από τους μαθητές σε διαδικασίες μάθησης μέσα από την ανακάλυψη και την επίλυση προβλημάτων.

Σύμφωνα με τις νέες διδακτικές προσεγγίσεις, τα Μαθηματικά δεν είναι ένα αντικειμενικό πεδίο, ανεξάρτητο από τις κοινωνικές, ιστορικές και πολιτισμικές συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκαν. Το εκπαιδευτικό σύστημα, αντιμετωπίζοντας τα Μαθηματικά σαν μια ουδέτερη γνώση, ασύνδετη με τις πολιτισμικές και κοινωνικές εμπειρίες των μαθητών, αδυνατεί να αναγνωρίσει τις αποκλίνουσες εμπειρίες των μαθητών και να οικοδομήσει πάνω σε αυτές. Για να μπορέσει το σχολείο να δώσει ισότιμες ευκαιρίες για σχολική επιτυχία, θα πρέπει να αναγνωρίσει και να επεξεργαστεί τη βιωματική σχέση των παιδιών με τα Μαθηματικά. Ιδιαίτερα σε ένα πολυγλωσσικό σχολικό περιβάλλον είναι απαραίτητη σε καθημερινή βάση η λειτουργική αξιοποίηση της γλώσσας του μαθητή και η εξασφάλιση της πρόσβασής του τόσο στη γλώσσα διδασκαλίας όσο και των Μαθηματικών.

Μανουσοπούλου Α., **Επικοινωνία και ταυτότητες σε μια πολύγλωσση οικογένεια**

Θέμα: Γλωσσικές πρακτικές, διαδικασίες συγκρότησης ταυτότητας, στρατηγικές διαχείρισης των πολλαπλών αναφορών, ταυτότητες και εκπαίδευση.

Στο κείμενο παρουσιάζεται η περίπτωση μιας οικογένειας στην οποία η μητέρα είναι Ελληνίδα και ο πατέρας Άγγλος. Η οικογένεια ζει με τα δύο της παιδιά στις τρίγλωσσες Βρυξέλλες. Παρουσιάζεται ακόμα πώς διαχειρίζεται τις γλώσσες και τις ταυτότητές της, τόσο μέσα στο σπίτι όσο και στον κοινωνικό της περίγυρο. Περιγράφονται οι διαδικασίες συγκρότησης ταυτότητας των παιδιών και οι διαφορετικές στρατηγικές τους ως προς τις πολλαπλές γλωσσικές και πολιτισμικές αναφορές. Το κείμενο καταλήγει αναδεικνύοντας ότι είναι για όλους δύσκολο αλλά και προκλητικό να διαχειρίζονται και να υποστηρίζουν την πολλαπλότητά τους, ακόμα και σε ένα κοινωνικό περιβάλλον όπου η πολυγλωσσία είναι ο κανόνας.

Ιορδανίδου Ά., Σφυρόερα Μ., **Η επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος**

Θέμα: Η διαμόρφωση πραγματικών συνθηκών επικοινωνίας μέσα στη σχολική τάξη.

Η αποτελεσματική διδασκαλία της Γλώσσας στο σχολείο αναπτύσσει τόσο τη γλωσσική όσο και την επικοινωνιακή ικανότητα των μαθητών. Σύμφωνα με την επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος, η Γλώσσα πρέπει να έχει νόημα για τα παιδιά, να διδάσκεται εντός πλαισίου, δηλαδή να εντάσσεται στην επικοινωνιακή περίσταση στην οποία παράγεται και χρησιμοποιείται. Ακολουθώ, επομένως, την επικοινωνιακή προσέγγιση στην τάξη μου σημαίνει διαμορφώνω «πραγματικές» συνθήκες επικοινωνίας, προφορικής και γραπτής. Η δημιουργία του κατάλληλου πλαισίου ενεργοποιεί το ενδιαφέρον και την επιθυμία των παιδιών να επεξεργαστούν τις πληροφορίες και να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα ως εργαλείο μάθησης.

Ασκούνη Ν., **Κοινωνικές ανισότητες στο σχολείο**

Θέμα: Η αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων στο σχολείο και η διαχείρισή τους από τους εκπαιδευτικούς.

Τα παιδιά έρχονται στο σχολείο έχοντας ένα συγκεκριμένο μορφωτικό κεφάλαιο, το οποίο έχει διαμορφωθεί στο πλαίσιο της οικογένειας όπου ζουν και μεγαλώνουν και είναι προϊόν ταξικών προσδιορισμών. Αυτό εξηγεί τις διαφορές που υπάρχουν στη σχολική συμπεριφορά και επίδοσή τους. Το σχολείο ασκεί κοινωνική επιλογή και ενισχύει την κοινωνική ανισότητα, γι' αυτό και ο/η εκπαιδευτικός καλείται να χρησιμοποιήσει τις κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους για να αμβλύνει την κοινωνική διαφορά και να προσφέρει σε όλους τους μαθητές τις ίδιες δυνατότητες.

Δραγώνα Θ., **Σtereότυπα και προκαταλήψεις**

Θέμα: Η φύση και η σημασία των στερεοτύπων και προκαταλήψεων στη σχολική πράξη.

Πίσω από τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία, βρίσκεται η ανάγκη μας να νοηματοδοτήσουμε τη διαφορά μας με τον «άλλο». Οι κοινωνικές συνέπειες αυτών των πολιτισμικών κατασκευών είναι μεγάλες, καθώς οδηγούν σε κοινωνικές αδικίες. Το σχολείο καλείται να συμβάλει στην αποδυνάμωση και απαλλαγή αυτών των ιδεολογικών αναπαραστάσεων, προκειμένου να διαχειριστεί την ετερογένεια της σύγχρονης σχολικής πραγματικότητας.

Δραγώνα Θ., **Οικογένεια και σχολείο**

Θέμα: Η στενή σχέση αλληλεπίδρασης που υπάρχει ανάμεσα στην οικογένεια και το σχολείο στη διαδικασία μάθησης.

Από τη σκοπιά της κοινωνικής ψυχολογίας και της συστημικής θεωρίας, το σχολείο οφείλει να λειτουργεί ως ανοικτό σύστημα με όρια, προκειμένου να συμπεριλάβει και τις άλλες παραμέτρους που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του παιδιού. Η συνεργασία οικογένειας και σχολείου είναι απαραίτητη, απαιτώντας μεγάλη προσπάθεια και προσεκτική μεταχείριση, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου οι γονείς ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες.

Φραγκουδάκη Ά., **Η εθνική ταυτότητα, το έθνος και ο πατριωτισμός**

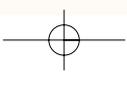
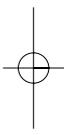
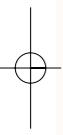
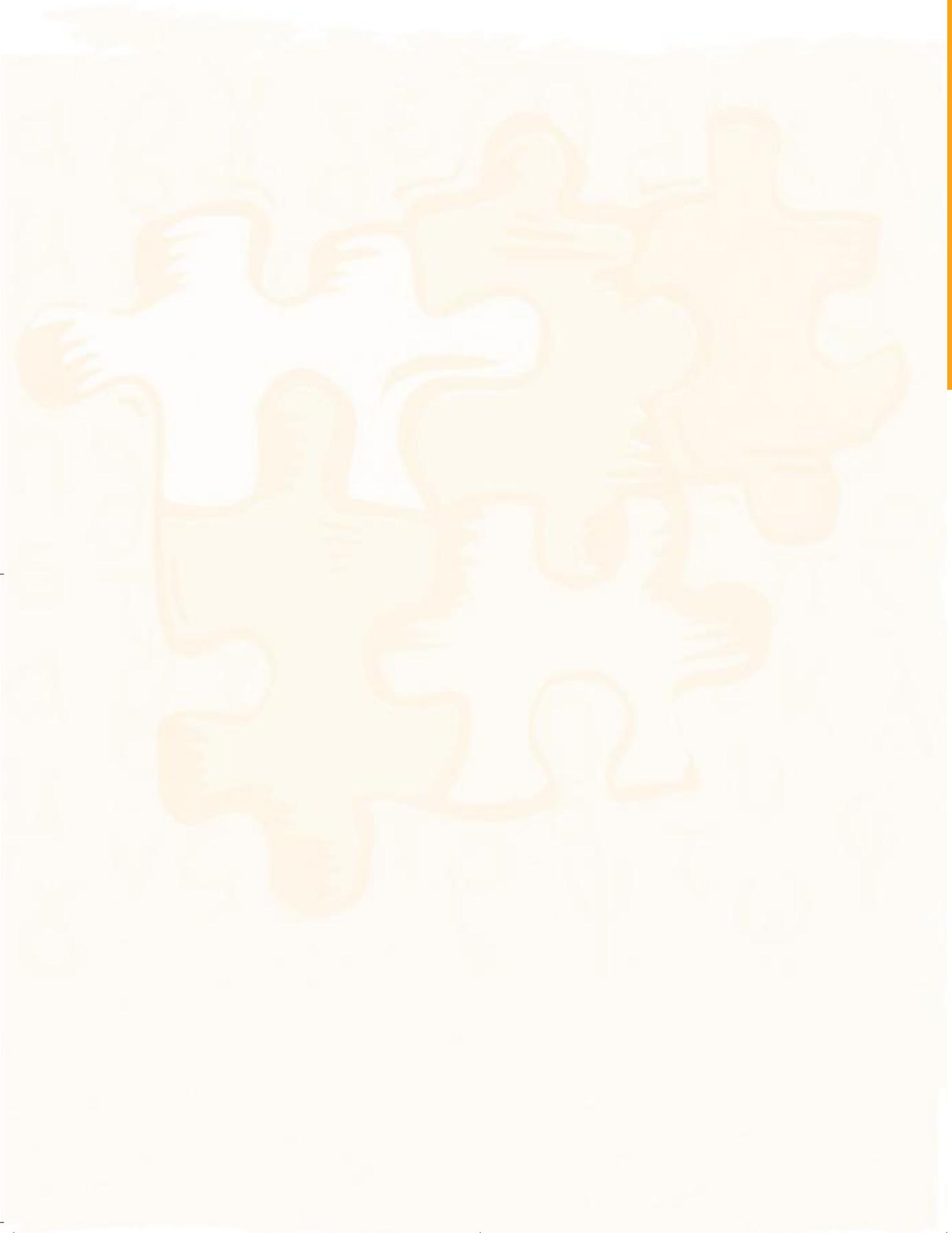
Θέμα: Ο τρόπος σύνδεσης, μέσω του σχολείου, της εθνικής ταυτότητας με τις έννοιες του έθνους, της πατρίδας, του πατριωτισμού.

Η διδασκαλία της Ιστορίας στο σύγχρονο σχολείο θα πρέπει να τοποθετεί τις έννοιες του έθνους και του πατριωτισμού στην ιστορική τους διάσταση και να εστιάζει στην κατανόηση των διαδικασιών συγκρότησης των εθνών-κρατών και των εθνικών ιδεών. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά θα μπορέσουν να τοποθετήσουν τις ιδέες, τις αξίες και τα γεγονότα στο ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο όπου έχουν παραχθεί και να νοηματοδοτήσουν την εθνική τους ταυτότητα συμπεριλαμβάνοντας στοιχεία και από τη σύγχρονη ελληνική ιστορία.

Ασκούνη Ν., Ανδρούσου Α., **Ετερογένεια και σχολείο**

Θέμα: Η διαχείριση της ετερογένειας στη σύγχρονη σχολική τάξη.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα βασίζεται στην αξία της ομοιομορφίας και στην αποσιώπηση της διαφοράς. Οι εκπαιδευτικοί, εξαιτίας της εκπαίδευσης που έχουν δεχτεί, στέκονται αμήχανοι απέναντι στη διαχείριση της ετερογένειας που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη σχολική τάξη. Γι' αυτό καλούνται να χρησιμοποιήσουν τα κατάλληλα μεθοδολογικά εργαλεία προκειμένου να αναγνώσουν τις παιδαγωγικές τους πρακτικές, να κατανοήσουν τα όριά τους και να αποπειραθούν στη συνέχεια να τα αλλάξουν.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Οι εκπαιδευτικές συνθήκες είναι σε κάθε σχεδόν σχολείο ιδιαίτερες και διαφέρουν μεταξύ τους. Στην εκπαιδευτική πραγματικότητα της Θράκης οι διαφορές από σχολείο σε σχολείο είναι ακόμα μεγαλύτερες και οι ιδιαιτερότητες πιο πολλές. Η αξιοποίηση, έτσι, των σχολικών βιβλίων στη διδακτική πράξη αντικειμενικά διαφέρει ανά περίπτωση και δεν είναι δυνατή η παρουσίαση ενός ενιαίου μοντέλου χρησιμοποίησής τους σε όλα τα μειονοτικά σχολεία. Κατά συνέπεια, οι συνθήκες που επικρατούν σε κάθε σχολείο αποτελούν τη σημαντικότερη παράμετρο για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της διδασκαλίας, αφού οι συνθήκες αυτές καθορίζουν, σε μεγάλο βαθμό, τους στόχους, την πορεία και τα μέσα για την προσέγγιση της κάθε διδακτικής ενότητας. Έτσι, η πρόταση που περιγράφεται παρακάτω αποτελεί απλώς ένα ενδεικτικό μοντέλο διδασκαλίας, το οποίο ο/η κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να προσαρμόσει στις ιδιαιτερότητες της τάξης του/της.

Αφετηρία οι εικόνες

Η διδακτική προσέγγιση κάθε ενότητας ενδείκνυται να έχει ως αφετηρία τις εικόνες που υπάρχουν στα σχολικά βιβλία. Όλα τα βιβλία για τη διδασκαλία των μη γλωσσικών μαθημάτων έχουν πλούσια εικονογράφηση. Η εικονογράφηση αυτή δεν είναι απλό συνοδευτικό υλικό για τα κείμενα των βιβλίων, αλλά, αντίθετα, αποτελεί συμπληρωματικό υλικό για την παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου από τους μαθητές.

Ο/Η εκπαιδευτικός αξιοποιεί τις εικόνες για να παρακάμψει τη δυσκολία γλωσσικής κατανόησης των μαθητών και τις χρησιμοποιεί ως κίνητρο για να καταλάβουν οι μαθητές το αντικείμενο του μαθήματος και να προσπαθήσουν να αναγνώσουν λέξεις και προτάσεις, να επαναλάβουν λέξεις και να διατυπώσουν προτάσεις. Μπορούν να συζητήσουν οι μαθητές για μικρό χρονικό διάστημα το περιεχόμενο των εικόνων πρώτα με τον διπλανό τους και, στη συνέχεια, να τις περιγράψουν στην τάξη απαντώντας σε συγκεκριμένες ερωτήσεις του δασκάλου.

Στην περίπτωση που το λεξιλόγιο των μαθητών στα ελληνικά είναι πολύ περιορισμένο, οι ίδιες οι εικόνες μπορεί να αποτελέσουν αυθεντικό υλικό για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών. Ο/Η εκπαιδευτικός, δείχνοντας στους μαθητές τα στοιχεία της εικόνας που τον/την ενδιαφέρουν για τη

συνέχεια της διδασκαλίας, γράφει στον πίνακα τις αντίστοιχες λέξεις. Αφού σχηματίσει μερικές απλές ενδεικτικές προτάσεις με τις λέξεις αυτές, ζητά από τους μαθητές να πουν ή να γράψουν δικές τους παρόμοιες προτάσεις.

Επειδή εικόνες με περιεχόμενο αντίστοιχο της ενότητας που έχει επιλέξει να διδάξει υπάρχουν συνήθως σε περισσότερα από ένα σχολικά βιβλία των μη γλωσσικών μαθημάτων, αλλά και σε κάποια από τα βιβλία της Γλώσσας της κάθε τάξης, ο/η εκπαιδευτικός είναι καλό να παροτρύνει τους μαθητές να εντοπίσουν τις σχετικές εικόνες και στα υπόλοιπα βιβλία.

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί εύκολα να εντοπίσει τις εικόνες και να κάνει τις συνδέσεις, αξιοποιώντας τον «Οδηγό Πλοήγησης» που υπάρχει στις επόμενες σελίδες αυτού του βιβλίου. Η παράλληλη αξιοποίηση περισσότερων από ένα βιβλίων των μη γλωσσικών μαθημάτων, καθώς και η συνδυαστική χρήση αντίστοιχων εννοιών από το μάθημα της Γλώσσας, υποστηρίζει τη διαθεματική χρήση του υλικού και πολλαπλασιάζει τις πηγές που μπορεί να χρησιμοποιήσουν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Ανάλογα με το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών/τριών, ο/η εκπαιδευτικός οδηγεί στη μετατροπή του περιεχομένου των εικόνων σε λόγο. Κάνει ερωτήσεις με στόχο, εκτός από τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των μαθητών, την ανακάλυψη στοιχείων και λεπτομερειών των εικόνων που πιθανόν οι μαθητές δεν έχουν παρατηρήσει, τον εντοπισμό ομοιοτήτων και διαφορών, τη σύνδεση των εικόνων των βιβλίων με αντίστοιχες εικόνες από τα βιώματα των μαθητών.

Επίσης, εάν οι συνθήκες είναι κατάλληλες, ο/η εκπαιδευτικός, προτού ζητήσει από τους μαθητές να ανοίξουν τα βιβλία τους και να παρατηρήσουν τις εικόνες, μπορεί να αφηγηθεί μια σύντομη ιστορία ή να διαβάσει ένα μικρό κείμενο σχετικό με το περιεχόμενο της εικόνας που πρόκειται να διδαχθεί. Θα μπορούσε, ακόμα, να αξιοποιήσει ως αφορμή ή να κάνει αναφορά σε κάποιο σχετικό γεγονός, πρόσφατο ή παλιότερο, που σχετίζεται με τα βιώματα και τις εμπειρίες των μαθητών ή προέρχεται από κάποιο σημαντικό γεγονός που αφορά τον τόπο όπου ζούνε οι μαθητές ή και την ευρύτερη περιοχή. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η δημιουργία του κατάλληλου ενδιαφέροντος και κινητοποιείται η φυσική περιέργεια των μαθητών για το αντικείμενο της διδασκαλίας.

Περισσότερα στοιχεία για την αξιοποίηση της εικόνας ως εκπαιδευτικού εργαλείου μπορείτε να βρείτε στο βιβλίο της Μ. Σφυρόερα *Η αξιοποίηση της εικόνας στη σχολική τάξη* από τη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά».

Οι σημαντικές λέξεις

Καθώς οι μαθητές προτρέπονται να μετατρέψουν τα νοήματα των εικόνων σε λόγο, ο/η εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα αυθεντικές λέξεις ή φράσεις των μαθητών οι οποίες σχετίζονται άμεσα με το περιεχόμενο της ενότητας που πρόκειται να διδαχθεί και, κατά κάποιον τρόπο, αποτελούν τις σημαντικότερες λέξεις ή φράσεις που συνδέονται με το περιεχόμενο της διδακτικής ενότητας. Στη συνέχεια, κάνοντας τις κατάλληλες ερωτήσεις, βοηθά τους μαθητές να εντοπίσουν όσες περισσότερες από τις σημαντικές λέξεις ή φράσεις είναι δυνατόν. Μερικές από τις λέξεις αυτές βρίσκονται στα κείμενα που συνοδεύουν τις εικόνες και κάποιοι μαθητές θα τις αναπαραγάγουν από εκεί, άλλες ενδέχεται να είναι ήδη γνωστές από προηγούμενα μαθήματα.

Αφού οι μαθητές εντοπίσουν τις σημαντικές λέξεις και αφού αυτές καταγραφούν στον πίνακα από

τον δάσκαλο ή από τους μαθητές, με τις οδηγίες του δασκάλου ακολουθεί ο διαχωρισμός τους σε κάποιες πολύ βασικές κατηγορίες. Οι κατηγορίες αυτές ανταποκρίνονται στις βασικές διαστάσεις της ενότητας που πρόκειται να διδαχθεί. Οι κατηγορίες δεν είναι αυτόνομες, αλλά συχνά συνδέονται μεταξύ τους. Έτσι, η τελική μορφή που απεικονίζει την κατηγοριοποίηση των σημαντικών λέξεων συνήθως έχει τη μορφή ενός διαγράμματος, όπως αυτό που φαίνεται στο σχήμα για τη διδακτική ενότητα που αφορά το ψωμί.

Η καταγραφή των διαστάσεων της ενότητας που πρόκειται να διδαχθεί αποτελεί μια ευκαιρία για να κατανοήσουν οι μαθητές τη διαθεματική προσέγγιση. Διαφορετικά μαθήματα συνδέονται συνήθως με τις διαστάσεις που αναδείχθηκαν. Έτσι, παραδείγματος χάριν, στο θέμα «ψωμί» γίνεται φανερό ότι η διάσταση που αφορά την τιμή του ψωμιού συνδέεται άμεσα με την ορολογία των μαθηματικών, ενώ η διάσταση που αφορά τη διαφήμιση διαφόρων ειδών ψωμιού συνδέεται με το γλωσσικό μάθημα. Είναι σημαντικό, στην επεξεργασία των διαστάσεων αυτών, ο/η εκπαιδευτικός να κάνει τις διασταυρώσεις με τα αντίστοιχα μαθήματα, αξιοποιώντας και το σχετικό εκπαιδευτικό υλικό.

Περισσότερα στοιχεία για τη διαθεματική προσέγγιση μπορείτε να βρείτε στο βιβλίο της Μ. Σφυρόερα *Διαθεματική προσέγγιση της γνώσης* από τη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά».

Η επεξεργασία του θέματος

Στις περιπτώσεις όπου το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών δεν είναι υψηλό, η επεξεργασία του γνωστικού αντικειμένου μπορεί να γίνει με τη μορφή συζήτησης. Ο/Η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να ερευνήσουν μία ή περισσότερες διαστάσεις του αντικειμένου της διδασκαλίας, αξιοποιώντας το εκπαιδευτικό υλικό που έχουν στη διάθεσή τους και το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσουν ως βασική πηγή για την αναζήτηση γνώσεων και πληροφοριών. Το υλικό αυτό είναι: τα σχολικά βιβλία των μαθητών, το παράλληλο εκπαιδευτικό υλικό (χάρτες, Χρονολόγιο, Καρτέλες Ιστορίας, κασέτες, βίντεο, CD), κάποια εξωσχολικά βιβλία που μπορεί να υπάρχουν στην τάξη ή στο σχολείο, εποπτικό ή πληροφοριακό υλικό που έχει στη διάθεσή του ο δάσκαλος και μπορεί να μοιράσει στους μαθητές σε μορφή φωτοτυπίας. Η επεξεργασία του θέματος και η έρευνα των μαθητών έχει ως αφετηρία τις ερωτήσεις που θέτει ο/η εκπαιδευτικός.

Ο/Η εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα ερωτήσεις που θεωρεί ότι εξυπηρετούν τη διδασκαλία και οι μαθητές ερευνώντας, ατομικά ή ομαδικά, το εκπαιδευτικό τους υλικό αναζητούν τις απαντήσεις. Οι ερωτήσεις είναι απαραίτητο να μην είναι πολλές σε αριθμό, να είναι διατυπωμένες με σαφή και κατανοητό από τους μαθητές τρόπο και να μπορούν να απαντηθούν στο πλαίσιο των πηγών αλλά και του διαθέσιμου χρόνου που έχουν οι μαθητές. Φυσικά, είναι απαραίτητο να έχει προβλεφθεί χρόνος ώστε να συζητήσουν τις απαντήσεις τους.

Η συζήτηση μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της έρευνας των μαθητών, αλλά μπορεί να είναι και η αφετηρία της. Έτσι, αντί να θέσει ο/η εκπαιδευτικός τα βασικά ερωτήματα προς τους μαθητές για την επεξεργασία του γνωστικού αντικειμένου, αυτά μπορεί να προκύψουν ως αποτέλεσμα προτροπής των μαθητών να διατυπώσουν ερωτήσεις. Καταγράφονται στον πίνακα και πάλι τα πιθανά ερωτήματα που προέκυψαν από μαθητές, με τη βοήθεια του δασκάλου, και στη συνέχεια οι μαθητές αναζητούν τις απαντήσεις, αξιοποιώντας το εκπαιδευτικό υλικό που έχουν στη διάθεσή τους.

Κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας του θέματος, ανάλογα με τους διδακτικούς στόχους, το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών και τον διαθέσιμο χρόνο, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αναθέσει στους μαθητές και κάποιες άλλες απλές δραστηριότητες, όπως: να δημιουργήσουν ένα μικρό ερωτηματολόγιο και να κάνουν με βάση αυτό μια έρευνα στο σχολείο ή στη γειτονιά τους, να πάρουν μια συνέντευξη από κάποιο πρόσωπο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος ή από κάποιον ειδικό που σχετίζεται με το περιεχόμενο της διδασκαλίας, να συγκεντρώσουν σχετικές πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες που υπάρχουν στο σχολείο, από το διαδίκτυο ή από άλλες πηγές εφόσον είναι διαθέσιμες.

Είναι λογικό ότι, προκειμένου οι μαθητές να ολοκληρώσουν αποτελεσματικά τις παραπάνω δραστηριότητες, ο/η εκπαιδευτικός χρειάζεται να δώσει τις κατάλληλες οδηγίες και να παρακολουθεί, να συντονίζει και να εμπυχώνει τις δράσεις τους. Επίσης, είναι σημαντικό οι μικρές αυτές ερευνητικές εργασίες των μαθητών, τόσο κατά τη διάρκεια της πραγματοποίησής τους όσο και μετά την ολοκλήρωσή τους, να αποτελούν αντικείμενο συζητήσεων στην τάξη. Από τις συζητήσεις οι μαθητές παίρνουν την απαραίτητη ανατροφοδότηση προκειμένου να συνεχίσουν, να ολοκληρώσουν ή να βελτιώσουν τις εργασίες τους.

Κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας του θέματος, εκείνο που πρέπει να αποφεύγει ο/η εκπαιδευτικός είναι η παρουσίαση του γνωστικού αντικείμενου με τη μορφή εισήγησης. Οι εισηγήσεις κουράζουν τα παιδιά, τόσο γιατί συχνά δεν κατανοούν στην ολότητά του τον λόγο του εκπαιδευτικού όσο και γιατί παραμένουν απλώς παθητικοί ακροατές χωρίς τη δυνατότητα συμμετοχής ή δημιουργικής παρέμβασης. Στην περίπτωση που ο/η εκπαιδευτικός αποφασίσει να χρησιμοποιήσει εισήγηση, αυτή πρέπει να είναι πολύ σύντομη (όχι μεγαλύτερη από 5 λεπτά), να έχει απλή δομή και να χαρακτηρίζεται από απλό λόγο που μπορεί στο σύνολό του να γίνει κατανοητός από τους μαθητές.

Στις περιπτώσεις που το επίπεδο ελληνομάθειας των μαθητών είναι χαμηλό, είναι προφανές ότι ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να απλοποιήσει τη διαδικασία επεξεργασίας του θέματος και να την προσαρμόσει στο επίπεδό τους. Έτσι, αξιοποιώντας κυρίως τις εικόνες των βιβλίων και κάνοντας χρήση των σημαντικών λέξεων και φράσεων που έχουν ήδη διατυπωθεί, ο/η εκπαιδευτικός μέσω απλών ερωτήσεων προσπαθεί να κινητοποιήσει τους μαθητές να διατυπώσουν προτάσεις που αφορούν επιπλέον στοιχεία του γνωστικού αντικείμενου. Στις περιπτώσεις αυτές, η επεξεργασία του θέματος έχει ως κυρίαρχο σκοπό τον εμπλουτισμό του βασικού λεξιλογίου των μαθητών αναφορικά με τις διαστάσεις του αντικείμενου της διδασκαλίας.

Τα παρακάτω βιβλία από τη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά» είναι πολύ βοηθητικά στο ζήτημα της επεξεργασίας μιας διδακτικής ενότητας:

Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Νικολάου Β., *Εμπύχωση στην τάξη (Α' και Β' μέρος)*.

Ιορδανίδου Ά., Σφυρόερα Μ., *Η επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος*.

Μάγος Κ., *Για τη μέθοδο project*.

Σφυρόερα Μ., *Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας*.

Χοντολίδου Ε., *Η επανατροφοδότηση των μαθητών στα γραπτά τους κείμενα*.

Η δουλειά σε ομάδες

Η επεξεργασία του θέματος μέσα από την ερευνητική προσέγγιση των μαθητών είναι σημαντικό να αξιοποιήσει, όπου αυτό είναι δυνατόν, την εργασία σε ομάδες. Είναι γνωστά τα σημαντικά πλεονεκτήματα της αξιοποίησης της ομαδικής εργασίας στο σχολείο. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε την

καλλιέργεια της υπευθυνότητας, της επικοινωνίας, της αυτενέργειας και της συνεργασίας μεταξύ των μαθητών, τη βελτίωση της αυτοεκτίμησής τους, την ανάπτυξη της ικανότητας να ακούνε τον άλλο, την αποτελεσματική κοινωνικοποίησή τους.

Χωρίζοντας τα παιδιά σε ομάδες ανάλογα με τις δυνατότητες που δίνει η τάξη, ο/η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως εμψυχωτής, συντονιστής και διευκολύνει τη λειτουργία των ομάδων.

Στο πλαίσιο αυτό, ο/η εκπαιδευτικός:

- ορίζει τους ερευνητικούς στόχους της κάθε ομάδας (τι θα ψάξει και πώς θα το βρει),
- ορίζει το χρονικό πλαίσιο εργασίας των ομάδων,
- προτείνει εκπαιδευτικά υλικά που μπορούν να αξιοποιήσουν οι ομάδες,
- διδάσκει με έμμεσο τρόπο συμμετέχοντας δημιουργικά στις εργασίες των ομάδων (προτρέποντας να αναρωτηθούν τι χρειάζεται να ψάξουν και πού για να συνθέσουν την εργασία, βοηθώντας στην εξεύρεση υλικών, προτείνοντας ιδέες κ.ά.),
- προτείνει λύσεις στις ενδεχόμενες διαφωνίες ανάμεσα στους μαθητές,
- αξιολογεί μαζί με τους μαθητές το αποτέλεσμα που παρέδωσαν,
- συμμετέχει στην ομαδική διόρθωση των λαθών,
- αξιοποιεί για επανάληψη ή διδασκαλία στο γλωσσικό ή άλλο μάθημα τα λάθη των μαθητών.

Τα προβλήματα που ενδέχεται να παρουσιαστούν κατά τη διάρκεια λειτουργίας των ομάδων εργασίας συνήθως αφορούν:

- Μη κατανόηση των οδηγιών και του περιεχομένου της εργασίας λόγω περιορισμένου λεξιλογίου των μαθητών στην ελληνική γλώσσα.
- Ελλιπή αξιοποίηση των εκπαιδευτικών υλικών. Πιθανή αιτία γι' αυτό είναι συχνά η άγνοια των μαθητών για τους τρόπους επεξεργασίας των εκπαιδευτικών υλικών που έχουν στη διάθεσή τους. Παραδείγματος χάριν, πώς μπορούν να επεξεργαστούν μια εικόνα ή ένα κείμενο και ποιες πληροφορίες μπορούν να αντλήσουν από αυτά.
- Μη κατανόηση της διαθεματικής προσέγγισης, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ασύνδετες μεταξύ τους πληροφορίες.
- Περιορισμένες ιδέες από τους μαθητές για το πώς μπορεί να οργανωθεί και να παρουσιαστεί η εργασία.

Στην περίπτωση των σχολείων μικρής οργανικότητας, είναι προφανές ότι η δυνατότητα αξιοποίησης των ομάδων είναι περιορισμένη. Εδώ, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ένα κοινό θέμα διδασκαλίας για όλους τους μαθητές, ανεξαρτήτως της τάξης όπου ανήκουν, και να δημιουργήσει ομάδες ανάλογα με τις τάξεις των παιδιών (π.χ. οι μαθητές της Α' και Β' τάξης θα αποτελέσουν μια ομάδα, οι μαθητές της Γ' και Δ' τάξης μια άλλη ομάδα και οι μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης μια τρίτη ομάδα). Ανάλογα με την τάξη και το θέμα, ενδέχεται να είναι χρήσιμη η ανάμειξη ηλικιών και επιπέδων. Κάθε ομάδα θα αναλάβει να πραγματοποιήσει μια διαφορετική δραστηριότητα που να ανταποκρίνεται στο μαθησιακό επίπεδο και το επίπεδο της ελληνομάθειας των μελών της. Έτσι, αν η διδακτική ενότητα αφορά το ψωμί, οι μαθητές της Α' και Β' τάξης μπορούν να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό με το ψωμί ή να πραγματοποιήσουν ένα μικρό θεατρικό παιχνίδι (π.χ. φούρναρης και πελάτες στον φούρνο). Οι μαθητές της Γ' και Δ' τάξης μπορούν να γράψουν ένα μικρό κείμενο (ή έστω έναν κατάλογο λέξεων, αν το επίπεδο ελληνομάθειάς τους δεν επαρκεί) που να αφορά την παρασκευή του ψωμιού. Τέλος, οι μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων μπορούν να πάρουν μια συνέντευξη από έναν φούρναρη ή από ένα συγγενικό τους πρόσωπο σχετικά με την παραγωγή του ψωμιού ή να κάνουν μια μικρή έρευνα για την παραγωγή του ψωμιού άλλοτε και σήμερα.

Στο θέμα των ομάδων εργασίας ιδιαίτερα χρήσιμο είναι το βιβλίο της Ε. Χοντολίδου *Διδασκαλία σε ομάδες* από τη σειρά «Κλειδιά και Αντικλειδιά».

Οι δραστηριότητες

Στα βιβλία για τη διδασκαλία των μη γλωσσικών μαθημάτων, εκτός από τις εικόνες και τα κείμενα, υπάρχουν δραστηριότητες και ασκήσεις. Σκοπός των δραστηριοτήτων και των ασκήσεων αυτών είναι η εμπέδωση των γνώσεων που έχουν αποκτήσει οι μαθητές κατά τη διάρκεια της γνωστικής επεξεργασίας του διδακτικού αντικειμένου. Παράλληλα, μέσα από τις δραστηριότητες οι μαθητές διευρύνουν τις γνώσεις τους, αναστοχάζονται και διατυπώνουν νέα ερωτήματα, τα οποία θα απαντηθούν σε επόμενες ενότητες. Οι δραστηριότητες και οι εργασίες που υπάρχουν στα ερωτήματα είναι ενδεικτικές. Με αφορμή αυτές και ανάλογα με τις συνθήκες που υπάρχουν κάθε φορά (σύνθεση της τάξης, μαθησιακό επίπεδο, διαθέσιμος χρόνος κ.ά.), ο/η εκπαιδευτικός μπορεί εύκολα να σκεφτεί και να προτείνει στους μαθητές αντίστοιχες δραστηριότητες και ασκήσεις. Αυτές μπορεί είτε να πραγματοποιηθούν στο σχολείο είτε να αποτελούν την εργασία των μαθητών στο σπίτι. Μπορεί, επίσης, να είναι ατομικές ή ομαδικές. Μερικοί τύποι δραστηριοτήτων που μπορεί να προτείνει ο/η εκπαιδευτικός είναι:

● Γραπτή έκφραση

Εύρεση πληροφοριών και συγγραφή μικρού κειμένου
Γραπτός σχολιασμός μιας εικόνας ή άλλου εποπτικού υλικού
Πραγματοποίηση συνέντευξης
Συγγραφή μιας επιστολής
Δημιουργία ερωτηματολογίου
Συγγραφή οδηγιών για κάποιο παιχνίδι
Συγγραφή κάποιου καταλόγου (π.χ. λέξεις σχετικές με...)
Συγγραφή μιας συνταγής μαγειρικής
Συγγραφή ιστορίας ή παραμυθιού

● Προφορική έκφραση

Αφήγηση
Προφορική συνέντευξη
Παιχνίδι ρόλων
Θεατρικός διάλογος

● Καλλιτεχνική έκφραση

Κατασκευές με διάφορα υλικά (κουτιά, ύφασμα, σκονί, τενεκεδάκια κ.ά.)
Ζωγραφική
Κολάζ
Πηλός, πλαστελίνη
Κατασκευές αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων
Παραγωγή ήχων
Κινητικά παιχνίδια
Ηχητικά παιχνίδια / τραγούδι
Θεατρικά σκετς

Σχετικά με το ζήτημα των δραστηριοτήτων μπορείτε να συμβουλευτείτε και τα βιβλία:
Κουτσούρη Ά., *Δημιουργικές δραστηριότητες και διαδικασίες μάθησης*.
Τσιρίδης Π., *Μουσική στο σχολείο*.
Δημητρίου Α., Λαγοπούλου Β., Νικολάου Β., *Εμφύχωση στην τάξη (Α' και Β' μέρος)*.

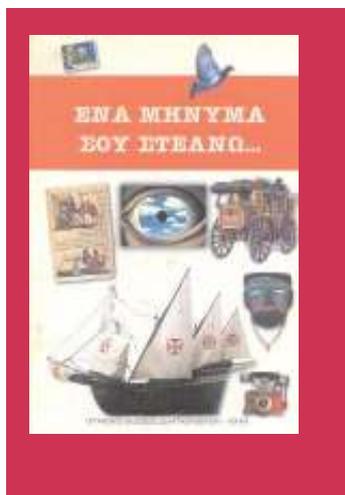
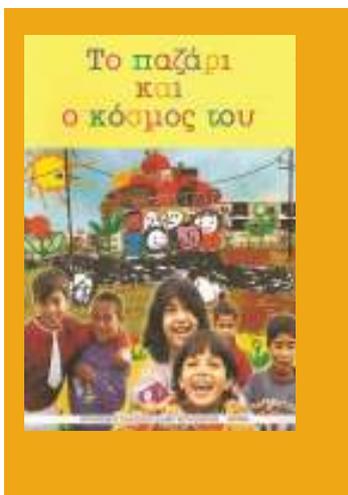
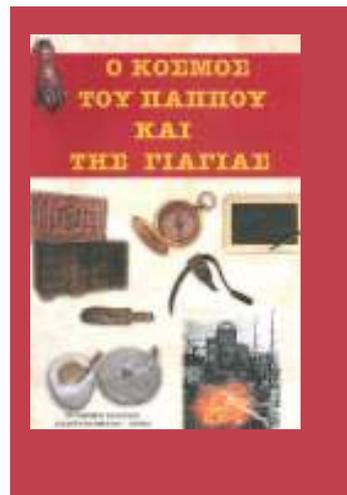
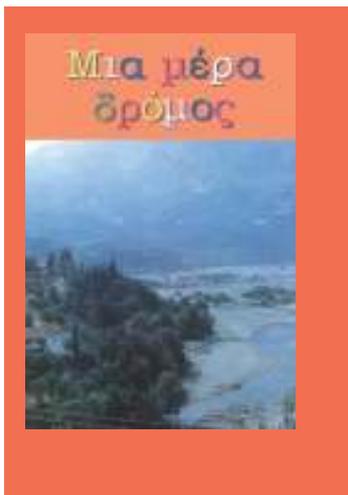
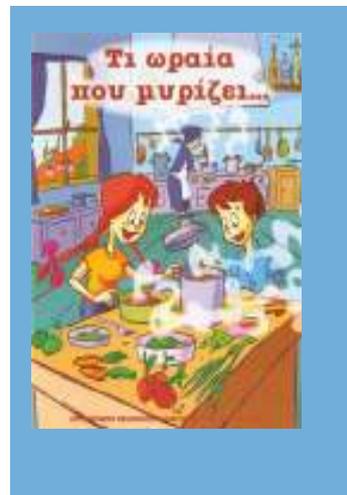
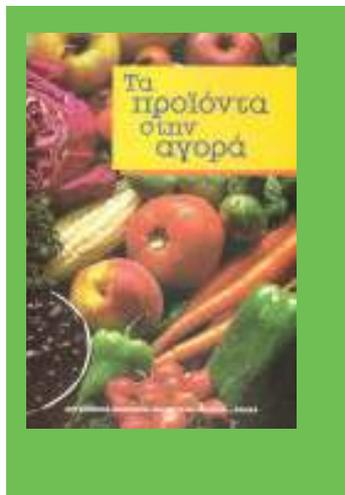
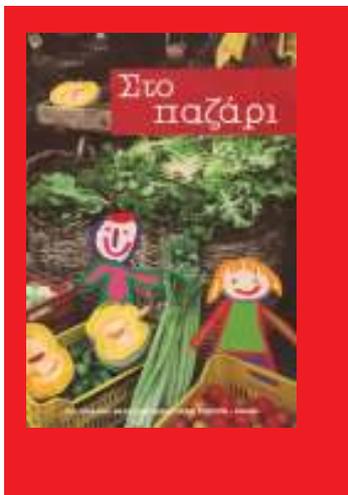
Η νέα γνώση κατακτάται μέσα από:

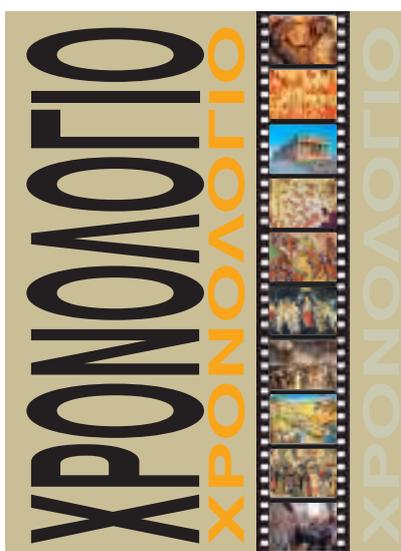
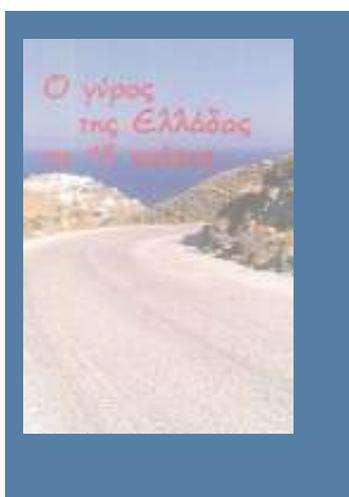
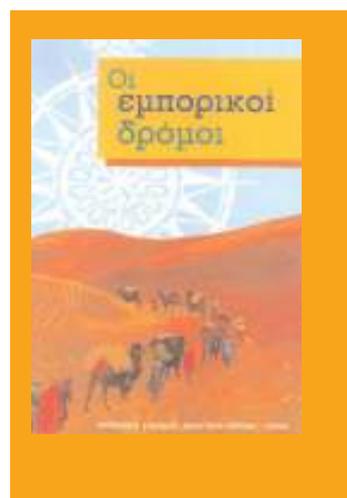
- τη διαδικασία παραγωγής των εργασιών, τον σχολιασμό και την έρευνα
- την αλληλοπαρουσίαση των εργασιών
- την αξιοποίηση των λαθών
- τη συζήτηση και την αξιολόγηση των εργασιών

Μια κοινή διαδρομή

Η διαδρομή του μαθητή για να κατακτήσει τη νέα γνώση μέσα από τη συνεργασία με τους συμμαθητές και τους δασκάλους του είναι και για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό μια διαδρομή-πρόκληση που μπορεί να τη ζήσει σαν δημιουργία!

ΟΔΗΓΟΣ ΠΛΟΗΓΗΣΗΣ

Χρονολόγιο

Το Χρονολόγιο είναι βιβλίο αναφοράς, ένα χρήσιμο εργαλείο για μαθητές και εκπαιδευτικούς, καθώς συνδέεται με το εκπαιδευτικό υλικό των μη γλωσσικών μαθημάτων. Στο Χρονολόγιο σκιαγραφείται η ελληνική ιστορία, από την προϊστορία μέχρι τη σύγχρονη εποχή, παράλληλα με την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια. Αποτελείται από πέντε ιστορικές ενότητες-πίνακες (Προϊστορία, Αρχαιότητα, Μεσαιώνας, Νέοι Χρόνοι, Σύγχρονη Ιστορία). Ο κάθε πίνακας περιλαμβάνει ποικίλες πληροφορίες και εικόνες για σημαντικά ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα, στοιχεία για την καλλιτεχνική δημιουργία, τις επιστήμες, την τεχνολογία. Στην εισαγωγή δίνονται πληροφορίες σχετικά με τους τρόπους χρονολόγησης, τον χωρισμό της ιστορίας σε περιόδους και τη χρήση των ιστορικών πηγών.

Στο παζάρι

Στο βιβλίο αυτό αναφέρονται τα προϊόντα που συναντάμε στην αγορά, στην αγοραπωλησία, τα μαγαζιά και τα επαγγέλματα. Εξετάζονται επίσης οι παράμετροι του χώρου (πόλη και χωριό, μορφολογία του εδάφους και συγκοινωνία) και του χρόνου (ημέρες, ώρα, εποχή...), καθώς και η διαδικασία της εμπορικής συναλλαγής (χρήματα, διαφήμιση, μέτρηση) και η σχέση της με άλλες συναλλαγές στο πλαίσιο της ανθρώπινης κοινωνίας.

Ενότητα 1

Πρόκληση ενδιαφέροντος και ανάκληση γνώσεων

Ενότητα 2

Πώληση και αγορά προϊόντων

1. Τα προϊόντα

Εμπόριο – αγοραπωλησία
(I-M/Π-Γ-ΚΠΑ)

2. Είδη προϊόντων – Δραστηριότητα 3: διαφημίσεις

Τρόφιμα (M/Π)
Συνταγές – φαγητά (M/Π-Γ)

3. Είδη μαγαζιών

Διαφήμιση (M/Π)

4. Το παζάρι και τα μαγαζιά

Επαγγέλματα (M/Π-Γ)

Ενότητα 3

Επεξεργασία εννοιών σχετικών με τον χώρο

1. Πόλη – χωριό – γειτονιά

Πόλη – χωριό (M/Π-Γ)

2. Ανάγνωση χάρτη και σχεδίων κατόψεων

Προσανατολισμός – χατο-
γράφηση (M/Π-Γ)

3. Μορφολογία εδάφους

(βουνό, ποτάμι, πεδιάδα, λίμνη, θάλασσα, νησί)

Φύση (M/Π-Γ)

4. Διαφορές πόλης – χωριού

5. Μέσα μεταφοράς-συγκοινωνίας και σταθμοί

Μέσα μεταφοράς (I-M/Π-Γ)
Λιμάνια (M/Π-Γ)

6. Δίκτυα συγκοινωνιών

7. Ο μύθος του Λαβύρινθου

Μινωϊκή Κρήτη (I-M/Π-Γ)

Ενότητα 4

Μέτρηση χρόνου

1. Μέρες, πρωί, μεσημέρι, απόγευμα, βράδυ	Διαίρεση και διαδοχή του χρόνου (Μ/Π)
2. Ήλιος (ανατολή και δύση)	Διαίρεση και διαδοχή του χρόνου (Μ/Π)
3. Ώρες	Διαίρεση και διαδοχή του χρόνου (Μ/Π)
4. Οι τέσσερις εποχές, διαφορές στη φύση και στην ανθρώπινη ζωή	Εποχές – κλίμα (Μ/Π)
5. Το νερό και το φως (η σημασία τους για τη ζωή)	Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π)
6. Η διατήρηση τροφίμων	Τρόφιμα (Μ/Π)
Αγροτικές εργασίες (Μ/Π-Γ)
7. Αρχαία Αίγυπτος, πυραμίδες, σιτάρι	Αίγυπτος (Ι-Μ/Π-Γ)
Σιτάρι – ψομί (Μ/Π-Ι-Γ)
8. Δραστηριότητα φύτευσης, φροντίδας και ανάπτυξης ενός φυτού (3 και 5)	Ανάπτυξη φυτού (Μ/Π)
9. Ο μύθος της Δήμητρας	Σιτάρι – ψομί (Μ/Π-Ι-Γ)
Αγροτικές εργασίες (Μ/Π)

Ενότητα 5

Αγοραπωλησία

1. Ανταλλαγή προϊόντων – Αγοραστές, πωλητές, καταναλωτές	Εμπόριο – αγοραπωλησία (Ι-Μ/Π-ΓΚΠΑ)
2. Σύνδεση προϊόντων με τον φυσικό χώρο	Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ)
3. Τα χρήματα – ιστορική εξέλιξη	Χρήματα (Μ/Π-Ι)
4. Νομίσματα και χαρτονομίσματα	
5. Χαρτονομίσματα διαφόρων χωρών	
6. Τα σύγχρονα ελληνικά νομίσματα και χαρτονομίσματα	
7. Η διαφήμιση	Διαφήμιση (Μ/Π)
8. Τρόποι πώλησης (με το κομμάτι, με το ζευγάρι, με το μήκος, με το βάρος)	
9. Μέτρηση βάρους, μήκους (όργανα μέτρησης βάρους και μήκους)	Μετρήσεις (Μ/Π)
10. Σύνδεση του παζαριού με άλλα στοιχεία πολιτισμού, τι άλλο ανταλλάσσουν οι άνθρωποι εκτός από προϊόντα	
11. Προτεινόμενες δραστηριότητες	Χρήματα (Μ/Π-Ι)
Μετρήσεις (Μ/Π)

Τα προϊόντα στην αγορά

Το βιβλίο αυτό αναφέρεται στα βασικά προϊόντα που συναντάμε στην αγορά, στις κατηγορίες προϊόντων, τις ιδιότητές τους, τον τρόπο δημιουργίας ή ανάπτυξης και τα στάδια μέχρι να φτάσουν στον καταναλωτή. Παρουσιάζονται αναλυτικότερα ορισμένα προϊόντα, η σχέση τους με τις γεωγραφικές και κλιματολογικές συνθήκες, ενώ εξετάζεται ο κύκλος παραγωγής του ψωμιού και ο κύκλος του νερού. Γίνεται αναλυτική αναφορά στα ζώα και στα οικολογικά προβλήματα.

Ενότητα 1

1. Χρώματα, προϊόντα, ζώα

Τρόφιμα (Μ/Π) Χρώματα (Μ/Π)

Ενότητα 2

1. Φρούτα και λαχανικά

Τρόφιμα (Μ/Π) Εποχές – κλίμα (Μ/Π) Ανάπτυξη φυτού (Μ/Π)

2. Το ταξίδι (ενός μήλου) – φωτοσύνθεση
Δραστηριότητες σελίδας 16

Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π)
Μεταφορά προϊόντων (Μ/Π-Γ-Ι)
Αγροτικές εργασίες (Μ/Π-Γ)

3. Μεταφορά προϊόντων (εισαγωγές – εξαγωγές)

Μεταφορά προϊόντων (Μ/Π-Γ-Ι)

4. Κλίμα και προϊόντα

Εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ)
Ανάγνωση χάρτη

5. Δραστηριότητες σελίδας 21

Ανάπτυξη φυτού (Μ/Π)

Ενότητα 3

1. Τα ζώα και ο κύκλος της ζωής

Κύκλος της ζωής – αναπαραγωγή (Μ/Π)

2. Ρούχα

Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Χρώματα (Μ/Π) Μαλλί (Μ/Π)

3. Άγρια και εξημερωμένα ζώα

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
Πόλη – χωριό (Μ/Π-Γ)
Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

4. Περιβάλλον και προστασία. Οικολογικά προβλήματα

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ) Εργαστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)

Ενότητα 4

1. Το ψωμί

Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ)
Τρόφιμα (Μ/Π)
Συνταγές – φαγητά (Μ/Π-Γ)
Σιτάρι – ψωμί (Μ/Π-Ι-Γ)
Αγροτικές εργασίες (Μ/Π-Γ)

2. Ο καπνός

Χρήματα (Μ/Π-Ι)

3. Δραστηριότητα για το ψωμί

Ενότητα 5

Ο κύκλος του νερού – Το έθιμο της Πιρπιρούνας Δραστηριότητα σελίδας 46

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ) Εργαστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)

Τι ωραία που μυρίζει...

Το θέμα του βιβλίου είναι το φαγητό στον χώρο και στον χρόνο: Πώς τρώνε οι άνθρωποι σε διαφορετικά μέρη, ποιοι παράγοντες καθορίζουν τις διατροφικές συνήθειες, πώς μεταφέρονται και συντηρούνται τα τρόφιμα. Εξετάζονται, επίσης, οι θρεπτικές ουσίες και ο τρόπος με τον οποίο τρέφεται ο ανθρώπινος οργανισμός, καθώς και στοιχεία για τη σωστή επιλογή τροφίμων. Παρουσιάζονται, τέλος, με τη μορφή παιχνιδιού φαγητά και συνταγές από διαφορετικές χώρες.

Ενότητα 1

Το φαγητό εδώ, εκεί και αλλού

1. Το φαγητό εδώ και αλλού	Φαγητό εδώ και αλλού (Μ/Π-Γ) Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων (Μ/Π-Γ-Ι-ΚΠΑ)
2. Το ρύζι	Εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ)
Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π)
Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ)
3. Διατήρηση και μεταφορά τροφίμων	Τρόφιμα (Μ/Π)
4. Εισαγωγές – εξαγωγές τροφίμων	Μεταφορά προϊόντων (Μ/Π-Γ-Ι) Τρόφιμα (Μ/Π)

Ενότητα 2

Η τροφή

1. Τροφή και θρεπτικές ουσίες	Τρόφιμα (Μ/Π)
2. Κατηγορίες τροφών	Συνταγές – φαγητά (Μ/Π-Γ)
Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π)
3. Τα δημητριακά και η θεά Δήμητρα	Σιτάρι – ψομί (Μ/Π-Ι-Γ)
Μυθολογία (Ι-Γ-Μ/Π)
4. Η πατάτα και ο Καποδίστριας	Τρόφιμα (Μ/Π)
5. Δραστηριότητα φύτευσης σελίδας 13	Ανάπτυξη φυτού (Μ/Π)

Ενότητα 3

Πώς τρέφεται το σώμα μας (δόντια, πεπτικό σύστημα κτλ.)

Ενότητα 4

1. Βλέπω, σκέφτομαι, διαλέγω προϊόντα

Διαφήμιση (Μ/Π) Περιβάλλον –
οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

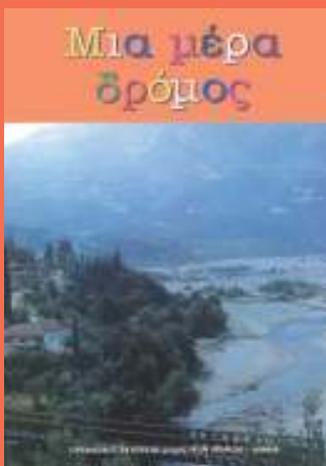
2. Μακαρόνια (συνταγή)

Συνταγές – φαγητά (Μ/Π-Γ)

Ελάτε να παίξουμε: Ο γύρος του κόσμου με ένα πιάτο

Διατροφή και φαγητά ανά τον κόσμο

(Χάρτης)
Συνταγές – φαγητά (Μ/Π-Γ)
Φαγητό εδώ και αλλού (Μ/Π-Γ)
Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ)

Μια μέρα δρόμος

Το βιβλίο αναφέρεται στο φυσικό περιβάλλον, τα ζώα και τα φυτά, την τροφική αλυσίδα, τα βουνά, τα ποτάμια και τη θάλασσα, το μεταναστευτικό ταξίδι των πουλιών και το ταξίδι των σπόρων. Προτείνονται δραστηριότητες παρατήρησης, εξοικείωσης και εξερεύνησης του φυσικού περιβάλλοντος από τους μαθητές.

Ενότητα 1

Τα παιδιά παρατηρούν τη φύση

Φύση (Μ/Π-Γ)
Πόλη – χωριό (Μ/Π-Γ)

1. Τα ζώα και τα φυτά της ξηράς, του νερού και του αέρα
2. Πώς τρέφονται οι ζωντανοί οργανισμοί και τα ζώα

Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π-Γ)

3. Πώς κινούνται τα ζώα

Ίχνη των ζώων (Μ/Π)

4. Πώς αναπαράγονται τα ζώα – Παρατηρώντας ένα σαλιγκάρι

Κύκλος της ζωής – αναπαραγωγή (Μ/Π)

Ενότητα 2

1. Τροφικές αλυσίδες

Τροφική αλυσίδα (Μ/Π)

2. Διαταραχή της τροφικής αλυσίδας

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

Ενότητα 3

Το τοπίο: βουνά, ποτάμια και θάλασσα

1. Ζώα και φυτά στο βουνό

Φύση (Μ/Π-Γ)

2. Το βουνό ως πηγή πόρων για τον άνθρωπο – Τύποι εκμετάλλευσης και τρόποι διαχείρισης (ξύλα, μέταλλα, πετρώματα, χώμα, κτηνοτροφία)

Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π)
Ξύλο – χαρτί (Μ/Π)

3. Εποχές – Ο ρόλος του βουνού στη διαμόρφωση του κλίματος

Εποχές – κλίμα (Μ/Π)

- 4. Ζωντανοί οργανισμοί που ζουν στο ποτάμι Εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ)
Κύκλος του νερού (Μ/Π-Γ)
- 5. Το ποτάμι και οι εποχές Φύση (Μ/Π-Γ)
- 6. Το ποτάμι ως πηγή πόρων για τον άνθρωπο –
Τύποι εκμετάλλευσης και τρόποι διαχείρισης
- 7. Βουνά και ποτάμια της Ελλάδας – Ανάγνωση
του χάρτη της Ελλάδας Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ) Χάρτης (Γεωγραφία Ελλάδας και κόσμου)
- 8. Ζωντανοί οργανισμοί της θάλασσας Φύση (Μ/Π-Γ) Τροφική αλυσίδα (Μ/Π) Κύκλος της ζωής – αναπαραγωγή (Μ/Π)
- 9. Η θάλασσα ως πηγή πόρων για τον άνθρωπο (αλάτι) – Τύποι
εκμετάλλευσης και τρόποι διαχείρισης (πλοία, ψάρεμα) Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
Μεταφορά προϊόντων (Μ/Π-Γ)
- 10. Προτεινόμενη δραστηριότητα σελίδας 26 Διάρθρωση και διαδοχή του χρόνου (Μ/Π) Τροφική αλυσίδα/
Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

Ενότητα 4

Το μεγάλο ταξίδι των πουλιών

- 1. Μετανάστευση των πουλιών Εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ) Κύκλος
της ζωής – αναπαραγωγή (Μ/Π)
- 2. Γεωγραφία: Μεσόγειος, Βόσπορος, Νείλος, Σαχάρα Χάρτης (Μ/Π-Γ)

Ενότητα 5

- 1. Η μεγάλη βόλτα των σπόρων Ανάπτυξη φυτού (Μ/Π)
- 2. Δραστηριότητα «Πάμε μια βόλτα;»: Υγρότοποι, φυτά,
ψάρια, ζώα, πουλιά, έντομα, φυτολόγιο Φύση (Μ/Π-Γ) Διάρθρωση και
διαδοχή του χρόνου (Μ/Π)
Αισθήσεις (Μ/Π) Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)
Ανάπτυξη φυτού (Μ/Π)
- Συλλογή (Μ/Π-Ι): Φτιάχνουμε
μια συλλογή

Φτιάχνουμε μια συλλογή

Στο βιβλίο αυτό εξετάζονται διάφορα είδη συλλογών και η σημασία τους στην ανθρώπινη ζωή, τα συλλεκτικά αντικείμενα ως πηγές για τη φύση, την ιστορία, την κοινωνία και τα βιώματα των ανθρώπων. Εξετάζονται οι συλλογές των μουσείων ως ενδεικτικές του πολιτισμού ενός τόπου ή ενός λαού, η ιστορία χαρακτηριστικών αντικειμένων συλλογής, όπως τα γραμματόσημα και τα μουσικά όργανα, και παρουσιάζονται οι αισθήσεις ως μέσο συλλογής πληροφοριών από το περιβάλλον.

Ενότητα 1

Οι συλλογές στη ζωή μας

1. Άνθρωποι και συλλογές – Τι μας άφησαν οι παλιότεροι

Πηγές της ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
Τρόποι επικοινωνίας (M/Π-I-Γ)

2. Άνθρωποι και συλλογές – Μετανάστες

Πόλη – χωριό (M/Π-Γ)
Επαγγέλματα (M/Π-I-Γ)
Μετανάστευση (I-M/Π-ΚΠΑ)

3. Η εργασία και οι ανάγκες του ανθρώπου
(γράμματα μετανάστη – χωριό και πόλη)

Αγροτικές εργασίες (M/Π-I)

4. Συνέντευξη με συλλέκτες (η τεχνική της συνέντευξης)

Συνέντευξη (M/Π-I)
Υλικά (M/Π)

Ενότητα 2

Μουσεία και συλλογές

Μουσεία (I-M/Π)

1. Μουσεία και συλλογές

Παιχνίδια (M/Π)

2. Επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους ή μουσεία

3. Ένα μουσείο στο μέλλον

Υλικά (M/Π)

Ενότητα 3

Η ιστορία ενός αγγείου

Πηγές της ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)

1. Οι επιστήμες για το παρελθόν, τρόποι ιστορικής έρευνας, αρχαιολογικές ανασκαφές. Ιστορία και αρχαιολογία.

Αρχαιολόγοι και ιστορικοί συλλέγουν αντικείμενα και γραπτά

Αρχαιολογία (I)

2. Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ελλάδα

Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ)
Αγροτικές εργασίες (Μ/Π-Γ)
Εργαλεία – όπλα (Μ/Π-Γ-Ι)
Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ)
Μουσική – μουσικά όργανα (Μ/Π) Ρούχα (Μ/Π-Ι-Γ) Γυναικες (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ)

3. Γραπτά κείμενα – βιβλιοθήκες – αρχεία
Άλλοι λαοί και πολιτισμοί στα αρχαία χρόνια
Έπος του Γκιλγκαμές – Ζωή στην αρχαία Μεσοποταμία

Πηγές της ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ)
Γραφή (Ι-Μ/Π-Γ)
Μεσοποταμία (Ι-Μ/Π-Γ)
Εργαλεία – όπλα (Μ/Π-Γ-Ι)
Φύση (Μ/Π-Γ)
Παραμύθια (Μ/Π)

Ενότητα 4

Η ιστορία ενός γραμματοσήμου

1. Ταχυδρομεία, γραμματόσημα, γράμματα

Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ)
Τυπογραφία (Μ/Π-Γ) Χάρτης της Ελλάδας

2. Χώρες και γραμματόσημα

Μουσική – μουσικά όργανα (Μ/Π-Ι-Γ) Ρούχα (Μ/Π) Φαγητό εδώ και αλλού (Μ/Π-Γ)
Μνημεία – αξιοθέατα (Μ/Π-Ι-Γ)

Ενότητα 5

Η ιστορία ενός μουσικού οργάνου

1. Μουσικά όργανα

Συνέντευξη (Μ/Π-Ι) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Γεωγραφία της Ελλάδας, Ανάγνωση του χάρτη

2. Χρώματα και μουσική
Μουσική και αισθητική αγωγή

Συνέντευξη (Μ/Π-Ι) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Γεωγραφία της Ελλάδας, Ανάγνωση του χάρτη

Ενότητα 6

Ο κόσμος των αισθήσεων. Ο ανθρώπινος οργανισμός ως συλλέκτης

1. Οι αισθήσεις

Αισθήσεις (Μ/Π) Μουσική – μουσικά όργανα (Μ/Π-Γ-Ι) Ρούχα – χρώματα (Μ/Π) Φύση – εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ) Υλικά (Μ/Π)

2. Τα συναισθήματα (προτεινόμενες δραστηριότητες 1 και 2)

3. Οι ήχοι στη ζωή μας

Πόλη – χωριό (Μ/Π-Γ) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ)

4. Τι ξέρετε για τους ήχους;
Στοιχεία φυσικής (πώς ταξιδεύει ο ήχος...)

Εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ) Μουσική – μουσικά όργανα (Μ/Π-Γ-Ι)

Ενότητα 7

Μια αστυνομική ιστορία

Αρχαιολογία (Ι)
Ίχνη των ζώων (Μ/Π)

Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς

Το βιβλίο αναφέρεται σε θέματα προσέγγισης του άμεσου περιβάλλοντος (της οικογένειας, της γειτονιάς) ως πηγής για την Ιστορία. Εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να αντληθούν πληροφορίες από παλιά αντικείμενα, κάρτες, παλιές εφημερίδες. Παρουσιάζονται σημαντικά γεγονότα του 20ού αιώνα με αφορμή δημοσιεύματα του Τύπου και προτείνονται δραστηριότητες ώστε οι μαθητές να εξερευνήσουν την ιστορία της οικογένειάς τους και του τόπου κατοικίας τους.

Ενότητα 1

1. Το παλιό μπαούλο – Παλιά αντικείμενα
Εισαγωγή στην Ιστορία και τις πηγές της

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
Τρόποι επικοινωνίας (M/Π-I-Γ)

Ενότητα 2

1. Παλιές οικογενειακές φωτογραφίες
Γνωρίζω την οικογένεια και τη γειτονιά μου
Γενεαλογικό δέντρο

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
Μετανάστευση (I-M/Π-ΚΠΑ)
Εμπόριο – αγοραπωλησία (I-M/Π-Γ-ΚΠΑ) Επαγγέλματα (M/Π-Γ) Συνέντευξη (M/Π-I)
Ανάγνωση χάρτη

Ενότητα 3

1. Παλιά αντικείμενα – Επαγγέλματα και εργαλεία παλιά και σύγχρονα

Επαγγέλματα (M/Π-Γ) Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
Εργαλεία – όπλα (M/Π-Γ-I)

- Εργαλεία αγροτικά

Σιτάρι – ψωμί (M/Π-I-Γ)
Αγροτικές εργασίες (M/Π-Γ)

- Υλικά εργαλείων

Υλικά (M/Π)

- Υφάσματα, χαλιά, κουβέρτες, αργαλειός

Γυναικές (I-Γ-M/Π-ΚΠΑ) Ρούχα (M/Π) Μαλλί (M/Π)

- Παλιά σχολικά αντικείμενα

Σχολείο (M/Π-I-Γ)

- Παλιά ζυγαριά

Μετρήσεις (M/Π) Υλικά (M/Π)
Εμπόριο – αγοραπωλησία (I-M/Π-Γ-ΚΠΑ)

Ενότητα 4

Παλιές κάρτες

1. Κατοικία άλλοτε και τώρα

2. Συγκοινωνίες άλλοτε και τώρα

3. Επαγγέλματα άλλοτε και τώρα

4. Σχολείο άλλοτε και τώρα

Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ)

Πόλη – χωριό (Μ/Π-Γ) Σπίτια – κατοικία (Μ/Π-Γ-Ι)

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)

Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)

Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ)

Ενότητα 5

Παλιές εφημερίδες

1. Εφευρέσεις – ανακαλύψεις: τηλέφωνο

2. Εφευρέσεις: αεροπλάνο

3. Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος – Ιστορία 20ού αιώνα (Χιροσίμα, Πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα, Πτώση του τείχους του Βερολίνου...)

4. Γυναίκες που διακρίθηκαν π.χ. Μαρία Κιουρί, Ελένη Σκούρα

5. Εξερευνήσεις: η κατάκτηση του Έβερεστ και του διαστήματος

6. Εφευρέσεις: ηλεκτρονικός υπολογιστής

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ)

Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ) Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ) Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)

Ιστορία 20ού αιώνα (Ι-Γ) Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (Ι)

Γυναίκες (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)

Φύση (Μ/Π-Γ) Εξερευνήσεις (Ι-Γ-Μ/Π)

Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π) Ηλεκτρονικός υπολογιστής (Ι-Μ/Π)

Ενότητα 6

Η ιστορία της οικογένειάς σου
Συνεντεύξεις ως μέσο επικοινωνίας με τους ανθρώπους του άμεσου περιβάλλοντος

Ενότητα 7

Η ιστορία της γειτονιάς, του χωριού, της πόλης σας
Συνεντεύξεις ως μέσο διερεύνησης της συνοικίας και γνωριμία με τον χώρο, τις υλικές μαρτυρίες και τους ανθρώπους της κοινότητας

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ) Συνέντευξη (Μ/Π-Ι) Ρούχα (Μ/Π) Εργαλεία – όπλα (Μ/Π-Γ-Ι) Γυναίκες (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ) Παιχνίδια (Μ/Π) Παραμύθια (Μ/Π-Γ) Παραμύθια (Μ/Π) Σπίτια – κατοικία (Μ/Π-Γ-Ι) Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ)

Συνέντευξη (Μ/Π) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ) Μνημεία – αξιοθέατα (Μ/Π-Ι-Γ)

Το παζάρι και ο κόσμος του

Το βιβλίο αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται το παζάρι (εμπόριο, χρήματα, νομίσματα, τράπεζες, τιμές και υπολογισμοί). Με αυτή την ευκαιρία γίνεται αναφορά στα συστήματα αρίθμησης και στα αλφάβητα. Εξετάζεται το εμπόριο στη σχέση του με τις εξερευνησεις της γης και ως ένα κομμάτι της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Η περίπτωση του παζαριού αξιολογείται ως ευκαιρία παρατήρησης των ανθρώπων που συχνάζουν σε αυτό, με τις διαφορές τους στην ηλικία, το φύλο, την κοινωνική θέση, τη γλώσσα, το επάγγελμα, και –με αυτή την αφορμή– εξετάζεται η σημασία του σεβασμού της διαφορετικότητας. Το παζάρι δεν παρουσιάζεται μόνο ως αγοραπωλησία αλλά και ως επικοινωνία μέσα στον χώρο και στον χρόνο, στη σχέση του με την ιδιωτική και τη δημόσια ζωή, τη φροντίδα για το περιβάλλον.

Ενότητα 1

Πώς γίνεται το παζάρι;	Εμπόριο – αγοραπωλησία (I-M/Π-Γ-ΚΠΑ)
1. Η εμπορική συναλλαγή, τα χρήματα	Χρήματα (M/Π-I)
2. Τα χρήματα άλλοτε και τώρα, εδώ και αλλού	Χρήματα (M/Π-I) Ανάγνωση παγκόσμιου χάρτη
3. Τα ελληνικά νομίσματα και χαρτονομίσματα	Χρήματα (M/Π-I) Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
4. Ιστορικές πληροφορίες σχετικές με τα εικονιζόμενα πρόσωπα, μνημεία κτλ. (Όμηρος, Απόλλωνας, ναός της Ήρας στην Ολυμπία, Ολυμπιακοί Αγώνες, ο δισκοβόλος του Μύρωνα, Ρήγας Φεραίος – Οθωμανική Αυτοκρατορία, Κολοκοτρώνης – Ελληνική Επανάσταση)	Μνημεία – αξιοθέατα (M/Π-I-Γ)
5. Ιστορικά στοιχεία για την Ελληνική, Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση – Εθνικές γιορτές	Γιορτές – έθιμα (M/Π-I-Γ-ΚΠΑ)
Ανθρώπινα δικαιώματα (ΚΠΑ-I)
6. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, το ευρώ	Χρήματα (M/Π-I)
7. Τράπεζες και λογαριασμοί, ισοτιμία νομισμάτων	Χρήματα (M/Π-I) Ανάγνωση παγκόσμιου χάρτη
8. Λογαριασμοί (πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμός, διαίρεση)	Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
9. Γράμματα και αριθμοί – Αρχαίο εμπόριο – Στοιχεία Ιστορίας	Εμπόριο – αγοραπωλησία (I-M/Π-Γ-ΚΠΑ)
Αρχαία Ελλάδα (I-Γ-M/Π-ΚΠΑ) Γραφή (I-M/Π-Γ)

- σφηνοειδής γραφή της Μεσοποταμίας
 - ιερογλυφική γραφή Αιγύπτου
 - φοινικική γραφή
 - αρχαίο ελληνικό αλφάβητο
 - λατινικό αλφάβητο – Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία
 - αραβικοί αριθμοί – Άραβες – Μωάμεθ
10. (χάρτης) Εμπόριο και εξερευνήσεις
11. (χάρτης) Η υδρόγειος σφαίρα
12. (χάρτης) Αρχαία ελληνική αντίληψη για τη Γη με σχετικά σχέδια
13. (χάρτης) Η τροχιά της Γης γύρω από τον Ήλιο
14. (χάρτης) Οι ήπειροι και οι ωκεανοί
15. (χάρτης) Σύνδεση εμπορίου με ευρύτερο πολιτισμό (μορφές επικοινωνίας, τέχνες)
16. Ο μύθος της Ευρώπης

Μεσοποταμία (I-M/Π-Γ)

Αίγυπτος (I-Γ-M/Π)

Αρχαία Ελλάδα (I-Γ-M/Π-KΠA)

Εξερευνήσεις (I-Γ-M/Π)

Εποχές – κλίμα (M/Π-Γ)

Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων (M/Π-Γ-I-KΠA)

Ενότητα 2

Ποιοι πάνε στο παζάρι;

1. Οι άνθρωποι και η ηλικία, το φύλο, οι ανθρώπινες σχέσεις, η ενδυμασία, η γλώσσα
2. Διαφορές και ομοιότητες μεταξύ των ανθρώπων
3. Συγκρούσεις, διαφορές και δικαιώματα
4. Παγκόσμια διακήρυξη δικαιωμάτων του ανθρώπου
5. Τα δικαιώματα των παιδιών
6. Παιδιά χωρίς δικαιώματα
7. Τα δικαιώματα των προσφύγων
8. Ο θεσμός της UNICEF

Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων (M/Π-Γ-I-KΠA)

Επαγγέλματα (M/Π-Γ) Εποχές – κλίμα (M/Π-Γ) Ρούχα

Ανθρώπινα δικαιώματα (KΠA-I)

Σχολείο (M/Π-I-Γ)

Μετανάστευση (I-M/Π-KΠA)

Ενότητα 3

Τι άλλο κάνουμε στο παζάρι;

1. Επικοινωνία
2. Το παζάρι στον χώρο
3. Το παζάρι στον χρόνο: εμπόριο σε παλαιότερες εποχές (Μινωική εποχή, Αρχαία Ελλάδα, Οθωμανική Αθήνα) – Πηγές της Ιστορίας
4. Νέοι τρόποι αγοράς: περιοδικά, τηλεόραση, ίντερνετ
5. Επίσκεψη σε αρχαιολογικό-ιστορικό χώρο, πηγές της Ιστορίας

Τρόποι επικοινωνίας (M/Π-I-Γ) Εμπόριο – αγοραπωλησία (I-M/Π-Γ-KΠA)

Ανάγνωση παγκόσμιου χάρτη

Μινωική Κρήτη (I-M/Π-Γ)
Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
Αρχαία Ελλάδα (I-Γ-M/Π-KΠA)

Τρόποι επικοινωνίας (M/Π-I-Γ) Τεχνολογία – εφευρέσεις (I-M/Π) Ηλεκτρονικός υπολογιστής (M/Π-I)

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (I-M/Π-Γ)
Μουσεία (I-M/Π)

Ενότητα 4

1. Ιδιωτική και δημόσια ζωή

Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

2. Θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και η σημασία της συμμετοχής στη λύση τους

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ) Μεταφορά προϊόντων (Μ/Π-Γ-Ι) Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ) Τροφική αλυσίδα (Μ/Π)

3. Δραστηριότητα

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

Ενότητα 5

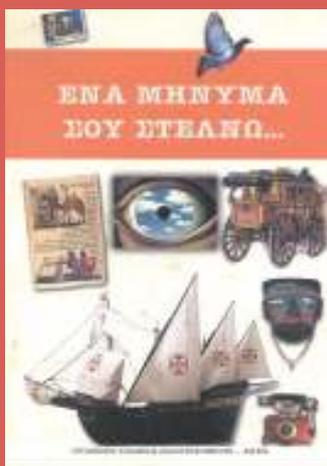
Τελειώνει το παζάρι;

1. Σύνδεση της αγοράς με την τέχνη και τον ευρύτερο πολιτισμό

Μουσική – μουσικά όργανα (Μ/Π-Γ-Ι) Αισθήσεις (Μ/Π) Μετρήσεις (Μ/Π)

2. Ζωγραφική, φωτογραφία, βιβλία, θέατρο, παροιμίες, μουσειακά αντικείμενα, τραγούδια, παιχνίδια

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ) Μουσεία (Ι-Μ/Π) Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Μετρήσεις (Μ/Π) Παιχνίδια (Μ/Π)

Ένα μήνυμα σου στέλνω...

Το βιβλίο αυτό εξετάζει τους τρόπους επικοινωνίας και έκφρασης, τη γλώσσα στη διαχρονική και τη συγχρονική της διάσταση, τους κώδικες μη λεκτικής επικοινωνίας (με σήματα και σύμβολα), το δίκτυο επικοινωνιών και τα μέσα μεταφοράς στην ιστορική τους εξέλιξη, την ιστορία της τεχνολογίας και των μέσων επικοινωνίας. Παρουσιάζεται η διαδικασία δημιουργίας του βιβλίου και της είδησης, καθώς και τα επαγγέλματα που σχετίζονται με αυτά, αλλά και η τέχνη ως επικοινωνία και πηγή πληροφοριών.

Ενότητα 1

1. Τρόποι επικοινωνίας – Εισαγωγή

Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ)

Ενότητα 2

Κώδικες επικοινωνίας

1. Τρόποι επικοινωνίας, προφορικός λόγος – γλώσσες

Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων (Μ/Π-Γ-Ι-ΚΠΑ)

2. Γραπτός λόγος (κινεζική γραφή, σφηνοειδής γραφή – Σουμέριοι, ιερογλυφικά – αρχαία Αίγυπτος, γραμμική Α' – Μινωική Κρήτη, γραμμική Β', Μυκήνες, φοινικικό αλφάβητο, ελληνικό αλφάβητο, λατινικό αλφάβητο, υλικά γραφής)

Μινωική Κρήτη (Ι-Μ/Π-Γ)
Αίγυπτος (Ι-Γ-Μ/Π)
Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ) Γραφή (Ι-Μ/Π-Γ)
Μεσοποταμία (Ι-Μ/Π-Γ)
Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ) Αρχαίοι Ρωμαίοι (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ)

3. Τυπογραφία

Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π) Τυπογραφία (Μ/Π-Ι)
Ηλεκτρονικός υπολογιστής (Μ/Π-Ι) Ξύλο – χαρτί (Μ/Π)

Ενότητα 3

Άλλοι κώδικες

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ)

1. Οι σημαίες

2. Μυθολογία: Αιγέας και Θησέας

Μινωική Κρήτη (Ι-Μ/Π-Γ) Μυθολογία (Ι-Γ-Μ/Π) Ανάγνωση χάρτη

- 3. Ο φάρος Φάρος (Γ-Μ/Π)
- 4. Ο φάρος της Αλεξάνδρειας και τα επτά θαύματα του κόσμου Αίγυπτος (Ι-Γ-Μ/Π)
Μεσοποταμία (Ι-Μ/Π-Γ)
- 5. Τρόποι λειτουργίας των φάρων – Αποστολή μηνύματος σε καταστάσεις ανάγκης ή κινδύνου
- 6. Γλώσσα κωφών – χειρονομίες, σύμβολα. Γραφή Μπράιγ
- 7. Οδικά και άλλα σύμβολα και πινακίδες

Ενότητα 4

Το δίκτυο μεταφορών Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)

- 1. Αυτοκινητόδρομοι και θαλάσσιοι δρόμοι σε όλη τη γη
Επεξεργασία χάρτη
- 2. Ξηρά
 - Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (χάρτης)
 - Βόρεια Ελλάδα (χάρτης)
 - Οι πρώτοι δρόμοι, οι δρόμοι στα ρωμαϊκά χρόνια (Εγνατία οδός, Αππία οδός). Μεγαλοπρεπείς κατασκευές από τους Ρωμαίους στη Ρώμη Αρχαίοι Ρωμαίοι (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Εμπόριο – αγοραπωλησία (Ι-Μ/Π-Γ-ΚΠΑ)
 - Σύγχρονοι δρόμοι και γέφυρες Γέφυρες (Γ-Μ/Π)
 - Σιδηρόδρομος Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)
 - Ιστορία του τροχού και του αυτοκινήτου Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π) Μεσοποταμία (Ι-Μ/Π-Γ)
- 3. Θάλασσα
 - Είδη πλεούμενων
 - Ο περίπλους της γης από τον Μαγγελάνο Εξερευνήσεις (Ι-Γ-Μ/Π)
 - Σχήμα και θέση της γης
 - Ανθρώπινες ανάγκες και μετανάστευση Μετανάστευση (Ι-Μ/Π-ΚΠΑ)
- 4. Αέρας
 - Ικάριο πέλαγος, Ευρώπη Μινωική Κρήτη (Ι-Μ/Π-Γ) Μυθολογία (Ι-Μ/Π)
 - Ιστορία ιπτάμενων μηχανών, αερόστατα και αεροπλάνα
 - Χάρτης Ευρώπης και πρωτεύουσες Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)

Ενότητα 5

Μέσα επικοινωνίας άλλοτε και τώρα Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ)

- 1. Ιστορία των μέσων επικοινωνίας (ηχητικό κέρασ, φρυκτωρίες, τηλεβόας κτλ.) Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π) Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ)
- 2. Ταχυδρομείο και γραμματόσημα Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ)

3. Σύγχρονα μέσα
(τηλέγραφος, τέλεξ, κώδικας
Μορς, τηλέφωνο)

Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ)
Τεχνολογία-εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)
Ηλεκτρονικός υπολογιστής
(Μ/Π-Ι)

4. Δορυφόροι και κλίμα

Εποχές-κλίμα (Μ/Π-Γ)
Τεχνολογία-εφευρέσεις (Ι-Μ/Π)
Ηλεκτρονικός υπολογιστής
(Μ/Π-Ι)

Ενότητα 6

Πληροφορία και επικοινωνία

1. Ένα βιβλίο γεννιέται
Καταμερισμός της εργασίας. Επαγγέλματα

Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Τυπο-
γραφία (Μ/Π-Ι) Ηλεκτρονικός
υπολογιστής (Μ/Π-Ι)

2. Τα βιβλία κοντά μας – Η Βιβλιοθήκη

Ηλεκτρονικός υπολογιστής (Μ/Π-Ι)

3. Μια εφημερίδα – Μια είδηση

Αρχαίοι Ρωμαίοι (Ι-ΓΜ/Π-
ΚΠΑ) Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ)
Εποχές-κλίμα (Μ/Π-Γ)

4. Όσα νομίζουμε και όσα μπορούμε να ξέρουμε
Τρόποι επιστημονικής έρευνας σε διάφορες επιστήμες,
εμπειρική και επιστημονική γνώση. Παρατήρηση, πείραμα,
όργανα μέτρησης και καταγραφής, μελέτη

Επαγγέλματα (Μ/Π-Γ) Μετρή-
σεις (Μ/Π) Τεχνολογία-εφευ-
ρέσεις (Ι-Μ/Π) Αρχαιολογία (Ι)

Ενότητα 7

Τέχνη και επικοινωνία

Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ)

1. Θέατρο – Μάσκα

2. Μουσική και χορός

Μουσική – μουσικά όργανα
(Μ/Π-Γ-Ι)

3. Ζωγραφική

Χρώματα (Μ/Π) Αισθήσεις
(Μ/Π)

4. Πίνακες ζωγραφικής, παρατήρηση
και οι πίνακες ως ιστορικές πηγές

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιο-
λογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ)

Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη

Το βιβλίο αυτό ασχολείται με τα εξής θέματα: μέσα μαζικής μεταφοράς, η ζωή στην πόλη και η ζωή στην ύπαιθρο (η γειτονιά, το σχολείο, το δημαρχείο, το δικαστήριο, το μουσείο, το θέατρο, ο κινηματογράφος, το νοσοκομείο, το εργοστάσιο, οι αθλητικές εγκαταστάσεις κ.ά.).

Εισαγωγικά

Η πόλη από ψηλά

Προσανατολισμός μέσα στην πόλη (Μ/Π-Γ)

Μέσα μετακίνησης σε μια πόλη
(Η ζωή στην πόλη – Η ζωή στην ύπαιθρο
Επαγγέλματα πόλης / επαγγέλματα υπαίθρου)

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)

Προσδιορισμός τόπου και χρόνου

1η στάση

Η γειτονιά: τύποι κατοικίας, κήποι, εξοικονόμηση χώρου, κατασκευή κατοικίας, επαγγέλματα, διαδικασία κατασκευής
Η λεωφόρος
Ονοματοδοσία δρόμων, οχήματα, Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών & Δικτύων, βασικά σήματα
Κυκλοφοριακό πρόβλημα, μέσα μαζικής συγκοινωνίας
Μόλυνση και προστασία του περιβάλλοντος, θεσμοί

Επαγγέλματα άλλοτε και τώρα (Μ/Π-Ι-Γ)

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

2η στάση

Το σχολείο: χωροταξική τοποθέτηση, πολιτειακοί θεσμοί
Η βασική εκπαίδευση ως δικαίωμα και υποχρέωση, αναγκαιότητα της βασικής εκπαίδευσης στη σύγχρονη κοινωνία (Δικαίωμα των παιδιών στη μόρφωση) – «Άλλοι τρόποι» μάθησης
Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
Άλλα δικαιώματα των παιδιών

Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ)

3η στάση

Το δημαρχείο: χωροταξική τοποθέτηση, αρμοδιότητες του δημάρχου και του δημοτικού συμβουλίου

Τοπική αυτοδιοίκηση
 Εκλογές, δημοκρατικό πολίτευμα
 (Διαδικασία κατασκευής ενός πάρκου – συνεδρίαση, παράμετροι, συγκατάθεση κατοίκων)

4η στάση

Το δικαστήριο: χωροταξική τοποθέτηση, ρόλος και λειτουργία του δικαστηρίου – Σχέση πολίτη με το δικαστήριο
 Θεσμοί και όργανα απόδοσης δικαιοσύνης
 (δικαστές – κατηγορος – κατηγορούμενος – δικηγόροι – μάρτυρες)
 Η έννοια, η ιστορικότητα και η σχετικότητα των νόμων στον χρόνο και στον χώρο
 Διεθνείς συμβάσεις
 Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
 Η τράπεζα: χωροταξική τοποθέτηση, λειτουργία, ανταλλαγές πολιτών με τις τράπεζες
 Οικονομικά υπουργεία

Εμπόριο – αγοραπωλησία
 (I-M/Π-Γ-ΚΠΑ)

5η στάση

Το μουσείο – Είδη μουσείων
 Μνημεία του παρελθόντος, μουσική και λαϊκή παράδοση
 Υπηρεσίες μιας πόλης, επισκέπτες και τουρισμός

Μουσεία (I-M/Π)

6η στάση

Αρχαίο και σύγχρονο θέατρο, ιστορία του κινηματογράφου
 Επαγγέλματα και κρατικές υπηρεσίες που σχετίζονται με το θέατρο και τον κινηματογράφο

Τέχνες (M/Π-I-Γ)

7η στάση

Αθλητισμός και υγεία, αθλητικοί χώροι, είδη αθλημάτων, ατομική και ομαδική άθληση, σύλλογοι, είδη συλλόγων
 Γενική Γραμματεία Αθλητισμού

Αθλητισμός (M/Π-I-Γ)

8η στάση

Το νοσοκομείο – Στελέχωση νοσοκομείου – Επείγοντα περιστατικά
 Υγεία και κρατική πρόνοια
 Μέσα θεραπείας – Ιστορία των φαρμάκων
 Υποχρεώσεις της πολιτείας και δικαιώματα των πολιτών

Ανθρώπινα δικαιώματα (ΚΠΑ-I)

9η στάση

Το εργοστάσιο – Χρήση μηχανής

Εργοστάσια – βιομηχανία (M/Π-I-Γ)

Επαγγέλματα
 Διαδικασίες παραγωγής προϊόντων
 Μόλυνση περιβάλλοντος

Επαγγέλματα (M/Π-I-Γ)

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (M/Π)

Συνδικαλισμός – Δικαιώματα εργαζομένων

Επαγγέλματα (M/Π-I-Γ)

Το ταξίδι συνεχίζεται
Άλλες πόλεις σε διαφορετικές χώρες και ηπείρους (Γεωγραφία Ε', ΣΤ')
Επιστήμη της Ιστορίας – κείμενα και αντικείμενα

Χρονολόγιο

Η αρχαία Αθήνα και η καθημερινή ζωή των Αθηναίων της εποχής
(σύνδεση με τη βιντεοταινία για την αρχαία Αγορά),
πολιτισμός και επιστήμη της εποχής

Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)

Η αρχαία Σπάρτη
Η Κωνσταντινούπολη και η Βυζαντινή Αυτοκρατορία:
εμπόριο, διοίκηση, επαγγέλματα, τρόποι και συνήθειες ζωής,
εκπαίδευση, τέχνη

Βυζαντινή Αυτοκρατορία
(Ι-ΓΜ/Π)

Θυμόμαστε και γιορτάζουμε

Το περιεχόμενο του βιβλίου αυτού αναφέρεται αποκλειστικά στην ιστορία του νεοελληνικού κράτους και καλύπτει την ύλη της Ιστορίας της ΣΤ'. Έχει φτιαχτεί έτσι ώστε να αποτελεί κατάλληλο υλικό για την οργάνωση των εθνικών επετείων και για τη συζήτηση στην τάξη των ιστορικών γεγονότων και διαδικασιών που συνδέονται με τις επετείους αυτές.

Ενότητα 1

Β' Παγκόσμιος πόλεμος
Ελληνική αντίσταση
Κατοχή και αντίσταση
Στοιχεία για τον Εμφύλιο πόλεμο
Η Ελλάδα μετά τον Εμφύλιο

Β' Παγκόσμιος πόλεμος (I)

Ενότητα 2

Ανατροπή της δημοκρατίας και δικτατορία
Πολυτεχνείο
Αποκατάσταση της δημοκρατίας

Ενότητα 3

Η Ευρώπη όταν η Ελλάδα ήταν τουρκοκρατούμενη
Διαφωτισμός
Αμερικανική και Γαλλική Επανάσταση
Κλέφτες και αρματολοί
Ρήγας Φεραίος
Φιλική Εταιρεία
Φιλέλληνες
Από την Επανάσταση στην απελευθέρωση
Από τον Καποδίστρια μέχρι το 1940
Από την αρχή του Β' Παγκόσμιου πολέμου μέχρι σήμερα

Ανθρώπινα δικαιώματα (ΚΠΑ-I)

Επανάσταση 1821 (I-II)

Οι εμπορικοί δρόμοι

Το περιεχόμενο του βιβλίου αυτού αναφέρεται στα μαθήματα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, της Γεωγραφίας Ε΄, της Ιστορίας Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄, της Μελέτης Περιβάλλοντος. Τα θέματα που πραγματεύεται είναι η ιστορία του εμπορίου, οι εμπορικοί δρόμοι, οι εξερευνήσεις και οι εξερευνητές, οι ανακαλύψεις νέων χωρών, τα παραδοσιακά και σύγχρονα επαγγέλματα, η βιομηχανία, οι συνθήκες εργασίας κ.ά.

Ενότητα 1

Οι εμπορικοί δρόμοι, οδικά δίκτυα και χάρτες
Μεταφορά και είδη προϊόντων (βιντεοταινία για τη Σύρο)
(Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή)

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)

Ενότητα 2

Οι έμποροι και το εμπόριο τον 18ο-19ο αιώνα
Η οθωμανική κυριαρχία στα Βαλκάνια
Οι ελληνικές παροικίες στα Βαλκάνια και στη δυτική Ευρώπη
Η βιομηχανία και οι συνθήκες ζωής και εργασίας των εργατών
(Γεωγραφία Ε΄, Ιστορία ΣΤ΄, Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή Ε΄, ΣΤ΄)

Επαγγέλματα (Μ/Π-Ι)

Ενότητα 3

Παραδοσιακά και σύγχρονα επαγγέλματα
(Μελέτη Περιβάλλοντος Γ΄, θέματα ΣΤ΄)

Επαγγέλματα (Μ/Π-Ι)

Ενότητα 4

Οι εξερευνήσεις
Οι ήπειροι
Τα ναυτικά βασίλεια της εποχής
Ανάπτυξη της τεχνολογίας, νέες εφευρέσεις
(Γεωγραφία Ε΄, Ιστορία ΣΤ΄)

Εξερευνήσεις (Ι-Γ-Μ/Π)

Τεχνολογία – εφευρέσεις (Μ/Π-Ι)

Ενότητα 5

Οι μεγάλοι εξερευνητές
Οι διαδρομές των εξερευνητικών αποστολών
και η ανακάλυψη των νέων χωρών
Τα αποτελέσματα των εξερευνήσεων
(Γεωγραφία Ε')

Ο γύρος της γης (Μ/Π-Γ-Ι)

Ενότητα 6

Οι δρόμοι της Ανατολής: στεριανοί δρόμοι
του Μεσαίωνα, τα καραβάνια
Τα μεγάλα λιμάνια της Μεσογείου
(Γεωγραφία Ε')

Λιμάνια (Μ/Π-Γ)

Ενότητα 7

Ο «δρόμος» του μεταξιού
Η Κίνα
Ο Μάρκο Πόλο
(Γεωγραφία Ε', Ιστορία Ε', ΣΤ')

Ενότητα 8

Οι εμπορικοί δρόμοι στα Βαλκάνια
Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία
(Ιστορία Ε')

Βυζαντινή Αυτοκρατορία
(Ι-ΓΜ/Π)

Ενότητα 9

Το εμπόριο στην ελληνική αρχαιότητα
Πόλεις-κράτη
Η αγορά ως εμπορικό και διοικητικό κέντρο της πόλης
(βιντεοταινία για αρχαία Αγορά)
Το νόμισμα, οι αποικίες, τα προϊόντα
(Ιστορία Δ')

Ενότητα 10

Οι αρχαίοι εμπορικοί δρόμοι, οι μεταφορές στην αρχαιότητα
(Ιστορία Δ')

Ενότητα 11

Η ζωή του προϊστορικού ανθρώπου
Η παραγωγή και η ανταλλαγή των προϊόντων στην προϊστορία
Οι πρώτες μόνιμες εγκαταστάσεις, η γεωργία και η κτηνοτροφία
(Ιστορία Γ')

Προϊστορία (Ι-Γ-Μ/Π)

Εδώ, εκεί και αλλού

Το περιεχόμενο του βιβλίου αυτού αναφέρεται στο μάθημα της Γεωγραφίας Δ' τάξης και κυρίως των τάξεων Ε' και ΣΤ'. Τα θέματα που πραγματεύεται είναι η μελέτη του σύμπαντος, η Γη ως ουράνιο σώμα, το κλίμα, η χαρτογράφηση, η θέση της Θράκης στον κόσμο και στην Ελλάδα κ.ά.

Ενότητα 1

Η Γη ως ουράνιο σώμα

Πλανήτες – απλανείς αστέρες

Γαλαξίες – σύμπαν

Φυσικοί και τεχνητοί δορυφόροι

Κινήσεις της Σελήνης

Κινήσεις της Γης, μέρα, νύχτα, εποχές

Πόλοι και άξονας της Γης

Ισημερινός, ημισφαίρια, γεωγραφικό μήκος, γεωγραφικό πλάτος

Διαφορά της ώρας

Κλίμα (από τι εξαρτάται), κλιματικές περιοχές

Διαίρεση και διαδοχή του χρόνου (Μ/Π)

Ο γύρος της γης (Μ/Π-Γ-Ι)

Εποχές – κλίμα (Μ/Π-Γ)

Ενότητα 2

Χαρτογράφηση

Χρήση συμβόλων στους χάρτες, υπόμνημα

Προσανατολισμός, τέσσερα σημεία του οριζοντα, πολικός αστέρας, πυξίδα

Ανάγνωση του χάρτη

Η κλίμακα

Εφαρμογές

Ενότητα 3

Η θέση της Θράκης στον κόσμο και στην Ελλάδα

Η θέση του χωριού ή της πόλης μας στη Θράκη

Γεωφυσική εξέταση της Θράκης

Τα λιμάνια και οι σιδηροδρομικοί σταθμοί της περιοχής

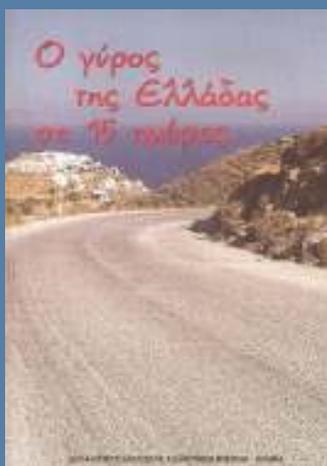
Λιμάνια (Μ/Π-Γ)

Ανάγνωση και χρήση του χάρτη

Ενότητα 4

Παιχνίδι: Πού; Πότε; Ποιο; Απαραίτητο βοήθημα

Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες

Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες

Το βιβλίο αυτό είναι ένα βοήθημα για τα παιδιά, με βασικές πληροφορίες από διαφορετικά πεδία για πόλεις και άλλα μέρη της Ελλάδας. Ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές θα βρουν σε αυτό στοιχεία γεωγραφικά, ιστορικά, αναφορές στο περιβάλλον, τον τρόπο ζωής και τις δραστηριότητες των ανθρώπων, συνήθως συνδυασμένες μεταξύ τους. Ο σκοπός του δεν είναι να προσφέρει μια εξαντλητική επισκόπηση των τοποθεσιών που περιλαμβάνονται ούτε – πολύ περισσότερο – μια πλήρη περιγραφή της Ελλάδας. Ορισμένα σημαντικά μέρη δεν αναφέρονται καθόλου, άλλα αναφέρονται επιγραμματικά ή με έμφαση σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Ο/Η εκπαιδευτικός, επομένως, μπορεί να συμπληρώνει στοιχεία που αντλαμβάνεται ότι θα είναι χρήσιμα και λειτουργικά για τη συγκεκριμένη τάξη στην οποία διδάσκει.

1η ημέρα: από την Ορεσιτιάδα έως τον Νέστο

Ορεσιτιάδα	Μουσεία (Ι-Μ/Π) Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)
Διδυμότειχο	Φύση (Μ/Π-Γ) Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π)
Σουφλί	Μουσεία (Ι-Μ/Π) Επαγγέλματα (Μ/Π-Ι-Γ) Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)
Γέφυρα των Κήπων	Φύση (Μ/Π-Γ) Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)
Δάσος Διαδιάς	
Φέρες – Έβρος	Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Αρχαίοι Ρωμαίοι (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Φάρος (Γ-Μ/Π) 19ος και 20ός αιώνας (Ι)
Αλεξανδρούπολη	Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Χρήματα (Μ/Π-Ι) Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ) Προϊστορία (Ι)
Μαρώνεια	Μουσεία (Ι-Μ/Π) Πόλη – χωριό (Μ/Π-Γ) Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ)
Κομοτηνή	
Η γέφυρα του Πολύανθου	Γέφυρες (Γ-Μ/Π) Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)

Πόρτο Λάγος	Καπνός (Μ/Π-Γ) Λιμάνια (Γ-Μ/Π)
Βιστονίδα λίμνη	Φύση (Μ/Π-Γ) Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ) Μυθολογία (Ι-Γ-Μ/Π)
Ποταμιά Άβδηρα	Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ)
Ξάνθη	Μουσεία (Ι-Μ/Π) Επαγγέλμα- τα (Μ/Π-Ι-Γ) Βυζαντινή Αυτο- κρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Εμπόριο – αγοραπωλησία (Ι-Μ/Π-Γ-ΚΠΑ) Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ) Καπνός (Μ/Π-Γ)
Ποταμός Νέστος	Φύση (Μ/Π-Γ) Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

2η ημέρα: από τον Νέστο έως τη Θεσσαλονίκη

Καβάλα Φίλιπποι	Αρχαία Ελλάδα (Ι-Γ-Μ/Π- ΚΠΑ) Χρήματα (Μ/Π-Ι) Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ)
Δράμα Σέρρες Κερκίνη	Φύση (Μ/Π-Γ) Φύση (Μ/Π-Γ) Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)
Θεσσαλονίκη	Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ- Μ/Π) Οθωμανική Αυτοκρατο- ρία (Ι-Γ-Μ/Π) Αρχαίοι Ρωμαί- οι (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ) Βαλκανικοί πόλεμοι (Ι)

3η ημέρα: από τη Θεσσαλονίκη έως τη Λάρισα

Έδεσσα	Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π- Ι-Γ)
Βεργίνα Κατερίνη Δίον Όλυμπος	Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ) Φύση (Μ/Π-Γ) Μυθολογία (Ι- Γ-Μ/Π)
Τέμπη	Φύση (Μ/Π-Γ)
Αμπελάκια	Επαγγέλματα (Μ/Π-Ι-Γ) Εμπό- ριο – αγοραπωλησία (Ι-Μ/Π-Γ- ΚΠΑ) Εργοστάσια – βιομηχα- νία (Μ/Π-Ι-Γ) 18ος αιώνας (Ι)

Λάρισα Φύση (Μ/Π-Γ) Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)

4η ημέρα: από τη Λάρισα έως την Κέρκυρα

Μετέωρα Φύση (Μ/Π-Γ) Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π)
Γιάννενα Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Άρτα Φύση (Μ/Π-Γ) Γέφυρες (Γ-Μ/Π)
..... Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Ηγουμενίτσα Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)

Κέρκυρα Όμηρος (Ι) Ενετοί (Ι) 18ος και 19ος αιώνας (Ι)

5η ημέρα: από την Κέρκυρα έως τη Λευκάδα

Κεφαλλονιά
Λευκάδα Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)

6η ημέρα: από τη Λευκάδα έως τις Θερμοπύλες

Μεσολόγγι Φύση (Μ/Π-Γ) Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Αντίρριο Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
..... Γέφυρες (Γ-Μ/Π)

Γαλαξίδι Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
..... Λιμάνια (Γ-Μ/Π)

Δελφοί Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ) Γιοστές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ) Μυθολογία (Ι-Γ-Μ/Π) Αθλητισμός (Μ/Π-Γ-Ι)

Γραβιά
Αλαμάνια Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Θερμοπύλες Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)

7η ημέρα: Από τις Θερμοπύλες έως τον Μαραθώνα

Χαλκίδα
Υλίκη Φύση (Μ/Π-Γ)

Μαραθώνας

Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)
Αθλητισμός (Μ/Π-Ι-Γ)

8η ημέρα: από τον Μαραθώνα έως την Κόρινθο

Αθήνα

Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π)
Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)
Αρχαίοι Ρωμαίοι (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ)
Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ)
18ος και 19ος αιώνας (Ι)
Λιμάνια (Γ-Μ/Π)

Ελευσίνα

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)
Σιτάρι – ψομί (Μ/Π-Ι-Γ)

Ισθμός Κορίνθου

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
Γέφυρες (Γ-Μ/Π) 18ος και 19ος αιώνας (Ι)

Κόρινθος

Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)

9η ημέρα: από την Κόρινθο έως το Ναύπλιο

Δερβενάκια

Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Μυκήνες

Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)
Μυκηναϊκός πολιτισμός (Ι)
Όμηρος (Ι)

Επίδαυρος

Μουσεία (Ι-Μ/Π) Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ)

Ναύπλιο

18ος και 19ος αιώνας (Ι)

10η ημέρα: από το Ναύπλιο έως τη Μονεμβασιά

Τρίπολη
Σπάρτη – Μιστράς
Μονεμβασιά

Βυζαντινή Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π)
Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)

11η ημέρα: από τη Μονεμβασιά έως τη Ζάκυνθο

Δυρός
Κορώνη
Μεθώνη

Προϊστορία (Ι)

Ενετοί (Ι)

Πύλος – Ναβαρίνο

Μυκηναϊκός πολιτισμός (Ι)
Όμηρος (Ι) Γραφή (Ι-Μ/Π-Γ)
Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Βάσσεις

Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)

Ολυμπία

Αρχαία Ελλάδα (Ι-ΓΜ/Π-ΚΠΑ)
Αθλητισμός (Μ/Π-Γ-Ι)

Ζάκυνθος Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ)

12η ημέρα: από τη Ζάκυνθο έως τον Πειραιά

Πάτρα Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ)
Εμπόριο – αγοραπωλησία (Ι-Μ/Π-Γ-ΚΠΑ) Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ) Λιμάνια (Γ-Μ/Π)

Καλάβρυτα Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (Ι)

Στυμφαλία Μυθολογία (Ι-Γ-Μ/Π)

Πειραιάς Λιμάνια (Γ-Μ/Π) Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (Ι) Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ)

13η ημέρα: από τον Πειραιά έως την Κνωσό

Σαντορίνη Μινωική Κρήτη (Ι-Μ/Π-Γ)
Προϊστορία (Ι)

Χανιά Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Ενετοί: Χρονολόγιο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (Ι) 20ός αιώνας, Ελευθέριος Βενιζέλος: Χρονολόγιο

Κνωσός Μινωική Κρήτη (Ι-Μ/Π-Γ)

14η ημέρα: από την Κνωσό έως τη Χίο

Κάρπαθος Επαγγέλματα (Μ/Π-Ι)

Κάλυμνος Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Όμηρος (Ι) Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

Ψαρά Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π) Επανάσταση 1821 (Ι-Γ)

15η ημέρα: από τη Χίο έως την Ορεστιάδα

Θάσος Μουσεία (Ι-Μ/Π) Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ)

Να 'χαμε και τι να 'χαμε!

Το βιβλίο αυτό περιέχει 16 τραγούδια για το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη.

- Τι βλέπουνε τα μάτια μου... Φαγητό: γεύσεις και μυρωδιές
- Στο μικρό μου μαγαζάκι Αγορά – καταστήματα – προϊόντα
- Το γλυκό τραγούδι Είδη γλυκών
- Ειρήνη Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ)
- Πού πας, καλέ; Παζάρι – αγορές προϊόντων, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σελ. 51-52
- Να 'χαμε και τι να 'χαμε! Είδη διατροφής
- Μέρα γιορτινή Εθνικές γιορτές, Θιμόμαστε και γιορτάζουμε (για κάθε ενότητα)
- Έλα που σε περιμένω Τρόποι και μέσα ανθρώπινης επικοινωνίας (γράμματα – ταχυδρομείο – μέσα μεταφοράς)
- Το γράμμα Τρόποι ανθρώπινης επικοινωνίας – μετανάστευση, Οι εμπορικοί δρόμοι, σελ. 39

- Το ταξίδι Ταξίδια σε περιοχές της Ελλάδας – μέσα μεταφοράς, *Οι εμπορικοί δρόμοι*, σελ. 4-9, *Εδώ, εκεί κι αλλού*, σελ. 44-54
- Η φασαρία Είδη ζώων
- Το τραγούδι με τα χρώματα Σχέση της μουσικής με τα χρώματα και τη φύση
- Το βιβλίο Η χαρά της ανάγνωσης
- Όταν μεγαλώσω Σπουδές – επαγγέλματα, *Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη*, σελ. 12-13, 40, *Οι εμπορικοί δρόμοι*, σελ. 14-17
- Έλα να φτιάξουμε μια πόλη Η ζωή σε μια σύγχρονη, φιλική στους κατοίκους της πόλη, *Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη (για κάθε ενότητα)*, *Εδώ, εκεί κι αλλού*, σελ. 37
- Τα παζάρια Οικονομικές συναλλαγές – αγοραπωλησία, *Οι εμπορικοί δρόμοι*, σελ. 38-39

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

8ος και 19ος αιώνας (I): Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 9, 24, 27, 33, 34, 36, 38 (Καποδίστριας), Χρονολόγιο.

20ός αιώνας (I): Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 6-9, 16-20, Χρονολόγιο.

Αγροτικές εργασίες (M/Π-Γ): Στο παζάρι, σ. 43-45, 47, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 7, 17, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 10, Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 14, 36-40.

Αθλητισμός (M/Π-I-Γ): Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 34-35, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 30, 32, 41.

Αίγυπτος (I-M/Π-Γ): Στο παζάρι, σ. 43 (πυραμίδες), Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 28 (Φαγιούμ), Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 17 (ιερογλυφικά), Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 12 (ιερογλυφικά), σ. 24 (φάρος Αλεξάνδρειας).

Αισθήσεις (M/Π): Μια μέρα δρόμος, σ. 34-35, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 30-32, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 64-65, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 66-71.

Ανάπτυξη φυτού (M/Π): Στο παζάρι, δραστηριότητες 3 και 5, σ. 44-45, Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 13, Τα προϊόντα στην αγορά, δραστηριότητες 1 και 2, σ. 16, δραστηριότητα 1, σ. 21, Μια μέρα δρόμος, σ. 30-31 (το ταξίδι του σπόρου), σ. 39 (φυτολόγιο).

Ανθρώπινα δικαιώματα (ΚΠΑ-I): Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 11 (Αμερικανική - Γαλλική Επανάσταση), σ. 32-39. Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 45, Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, σ. 21-23 (Αμερικανική - Γαλλική Επανάσταση), Χρονολόγιο.

Αρχαία Ελλάδα (I-Γ-M/Π-ΚΠΑ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 16-17, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 18, 48, 68, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 13-14, 45, Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 37-40, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 10, 15, 18, 21, 22, 31, 32, 33, 36, 39, 41, 50.

Αρχαίοι Ρωμαίοι (I-Γ-M/Π-ΚΠΑ): Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 14, 30-31, 57, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 9, 20, 34.

Αρχαιολογία (I): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 16-17, 38-39, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 61.

Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος (I): Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 17, 18, Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, σ. 4-13, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 43, 44-45, Χρονολόγιο.

Βαλκανικοί πόλεμοι (I): Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 20, Χρονολόγιο.

Βυζαντινή Αυτοκρατορία (I-Γ-M/Π): Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 34-36, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 59-63 (Κωνσταντινούπολη), Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 6, 9, 11, 16, 20, 25, 34, 39.

Γέφυρες (Γ-Μ/Π): Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 32, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 13, 26, 29, 36.

Γιορτές – έθιμα (Μ/Π-Ι-Γ-ΚΠΑ): Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 22-23, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 22-24, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 11, Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, σ. 20-33, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 16, 30, 43, 50, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 11, 15.

Γραφή (Ι-Μ/Π-Γ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 16, 18-19, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 17-19, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 10-15, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 40.

Γυναίκες (Ι-Γ-Μ/Π-ΚΠΑ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 17 (γυναίκες στην αρχαιότητα), Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 11 (παραδοσιακές ασχολίες), σ. 17-18 (γυναικείες διακρίσεις), σ. 22-23 (συνέντευξη), Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 54-55 (Αρχαία Ελλάδα).

Διάρθρωση και διαδοχή του χρόνου (Μ/Π): Στο παζάρι, σ. 39-40. Μια μέρα δρόμος, σ. 35, Εδώ, εκεί κι αλλού, σ. 18, 19.

Διαφήμιση (Μ/Π): Στο παζάρι, δραστηριότητα σ. 17, δραστηριότητα σ. 53, Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 19.

Εμπόριο – αγοραπωλησία (Ι-Μ/Π-Γ-ΚΠΑ): Στο παζάρι, σ. 6-15, 48-56, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 6, 11, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 4-7, 17-20, 22-24, 46-50, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 30-31, Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 37-41, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 22-23, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 15-16, 43, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 12-13.

Ενετοί (Ι): Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 27, 40, Χρονολόγιο.

Εξερευνήσεις (Ι-Γ-Μ/Π): Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 18, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 20-21, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 37, Εμπορικοί δρόμοι, σ. 18-25, Χρονολόγιο.

Επαγγέλματα (Μ/Π-Ι-Γ): Στο παζάρι, σ. 6-15, 48-49, Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 14-15, 26-27, 36-37, Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 6-7, Φτιάχνουμε μια συλλογή σ. 7, 16-17, 22-23, 27, 32-34, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 6-7, 11, 14-15, 22-24, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 26-30, 54-55, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 54-55, 57, 61, Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 13-17, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 6, 40-43, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 7, 15, 24, 47, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 30-31.

Επανάσταση 1821 (Ι-Γ): Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, σ. 24-29, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 25, 26, 29, 31, 37, 38, 41, 47, 48, Χρονολόγιο.

Εποχές – κλίμα (Μ/Π): Στο παζάρι, σ. 40-41, 44-45, Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 9, 17-20, 44-45, δραστηριότητα σ. 46, Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 7, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 30, 36, Μια μέρα δρόμος, σ. 19-20, 27-29, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 53, 58, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 20-21, 26-30, Εδώ, εκεί κι αλλού, σ. 24-27.

Εργαλεία – όπλα (Μ/Π-Γ-Ι): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 17, 18-19, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 10-11, 22-24.

Εργοστάσια – βιομηχανία (Μ/Π-Ι-Γ): Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 32-33, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 40-45, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 6, 7, 13, 21, 24, 35, 43.

Ηλεκτρονικός υπολογιστής: *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 20, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 50, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 18, 52, 54, 56.*

Ίχνη των ζώων (Μ/Π): *Μια μέρα δρόμος, σ. 9-10, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 38-39, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 24-25.*

Καπνός (Μ/Π): *Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 40, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 14, 16.*

Κύκλος της ζωής – αναπαραγωγή (Μ/Π): *Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 22-25, Μια μέρα δρόμος, σ. 13, 24, 30-31.*

Κύκλος του νερού (Μ/Π-Γ): *Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 42-46, Μια μέρα δρόμος, σ. 20-21.*

Λιμάνια (Μ/Π-Γ): *Στο παζάρι, σ. 30, 32-33, Εδώ, εκεί κι αλλού, σ. 48-49, Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 28, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 14, 30, 33, 43.*

Μαλλί (Μ/Π): *Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 26-27, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 11.*

Μέσα μεταφοράς (Ι-Μ/Π-Γ): *Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 30 (ζώα ως μεταφορικά μέσα), Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 20-25 (πλοία), σ. 28-32 (δίκτυο μεταφορών), σ. 33-35 (χερσαία μέσα μεταφοράς), σ. 36-39 (θαλάσσια μέσα μεταφοράς), σ. 40-43 (εναέρια μέσα μεταφοράς), Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 12-13 (παλιά και σύγχρονα μέσα), σ. 16 (αεροπλάνο), Μια μέρα δρόμος, σ. 25 (πλοία), Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 59, Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 4-9, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 2-4, 10-11, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 27, 28, 43, 29, 30, 36, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 20-21.*

Μεσοποταμία (Ι-Μ/Π-Γ): *Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 17, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 18-21, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 11, 24, 34, Χρονολόγιο.*

Μετανάστευση (Ι-Μ/Π-ΚΠΑ): *Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 7, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 6, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 37 (πρόσφυγες), Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 39, Χρονολόγιο.*

Μεταφορά προϊόντων (Μ/Π-Γ-Ι): *Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 14, 18-19, Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 8, Μια μέρα δρόμος, σ. 25, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 59, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, δραστηριότητα σ. 25.*

Μετρήσεις (Μ/Π): *Στο παζάρι, σ. 55-57, δραστηριότητα 6, σ. 63, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 11 (ζυγαριά), Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 65 (ζυγαριά), σ. 68, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 61 (όργανα μέτρησης).*

Μινωική Κρήτη (Ι-Μ/Π-Γ): *Στο παζάρι, σ. 35 (ο μύθος του Λαβύρινθου), Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 48 (μινωική εποχή), Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 13 (μινωική εποχή), σ. 23 (Θησέας και Μινώταυρος), σ. 40 (Δαίδαλος και Ίκαρος), Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 44, 45, Χρονολόγιο.*

Μνημεία – αξιοθέατα (Μ/Π-Ι-Γ): *Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 24-25, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 9, Χρονολόγιο, Ανάγνωση χάρτη.*

Μουσεία (Ι-Μ/Π): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 10-17, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 52-53, 68, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 24-27, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 6, 11, 15, 38, 50.

Μουσική – μουσικά όργανα (Μ/Π): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 16, 25, 26-29, 36, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 68-69, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 64-65, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 26-27.

Μυθολογία (Ι-Γ-Μ/Π): Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 23 (Μινώταυρος), σ. 40 (Δαίδαλος και Ίκαρος), Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 14, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 14 (Άθλοι του Ηρακλή), σ. 23 (οι θεοί του Ολύμπου), σ. 30 (Δελφοί).

Μυκηναϊκός πολιτισμός (Ι): Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 37, 40, Χρονολόγιο.

Ξύλο – χαρτί (Μ/Π): Μια μέρα δρόμος, σ. 18, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 15-16.

Ο γύρος της γης (Μ/Π-Γ-Ι): Εδώ, εκεί κι αλλού, σ. 20 (υδρόγειος σφαίρα), Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 21-23.

Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ι-Γ-Μ/Π): Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 6, 12, 25, 44-45, 47, 48.

Όμηρος (Ι): Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 27, 37, 40, 47.

Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων (Μ/Π-Γ-Ι-ΚΠΑ): Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 4-5, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 22, 26-39, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 8-9, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 11.

Παιχνίδια (Μ/Π): Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 22-23, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 10-11, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 68.

Παραμύθια (Μ/Π): Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 23, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 21.

Περιβάλλον – οικολογικά θέματα (Μ/Π-Γ): Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 31, 32-34, Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 19, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 54-55, 56-62, δραστηριότητα σ. 63, Μια μέρα δρόμος, σ. 14, 23, 26, 39, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 11, 44, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 8, 14, 17, 19, 35, 42.

Πηγές της Ιστορίας – αρχαιολογικά αντικείμενα (Ι-Μ/Π-Γ): Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 6-7 (νομίσματα), σ. 17 (γραπτές μαρτυρίες), σ. 48-49 (αρχαία αντικείμενα), σ. 68 (αρχαία αντικείμενα), Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 6-7 (αντικείμενα, γράμματα), σ. 16-17 (αρχαία αγγεία), σ. 18-19 (γραπτές μαρτυρίες), Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 4-5 (αντικείμενα), σ. 6-7 (φωτογραφίες), σ. 10-11 (αντικείμενα), σ. 16-20 (εφημερίδες), σ. 22-24 (προφορικές μαρτυρίες), Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 10-17 (γραπτά), σ. 66-71 (ζωγραφική), Χρονολόγιο.

Πόλη – χωριό (Μ/Π-Γ): Στο παζάρι, σ. 24-25, Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 32-33, Μια μέρα δρόμος, σ. 4, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 7, 32-33, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 12-13, 22-24, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 4-11 (η γειτονιά), Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 11, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 32-33.

Πλοήγηση σε χάρτη και δημιουργία χάρτη.

Προϊστορία (Ι-Γ-Μ/Π): Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 44-46, *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες*, σ. 11, 40, 44, Χρονολόγιο.

Προσανατολισμός – χαρτογράφηση (Μ/Π-Γ): *Εδώ, εκεί κι αλλού*, σ. 30-31, 37.

Ρούχα (Μ/Π-Ι-Γ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 16-19, 24-25, 30, *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 11, 22-23, *Το παζάρι και ο κόσμος του*, σ. 26-31.

Σημασία νερού – φωτός (Μ/Π): Στο παζάρι, σ. 42, *Τα προϊόντα στην αγορά*, σ. 13-15 (φωτοσύνθεση), σ. 42-45, *Τι ωραία που μυρίζει...*, σ. 7, 12-13 (φωτοσύνθεση), *Μια μέρα δρόμος*, σ. 8 (φωτοσύνθεση), σ. 18.

Σπάρτι – ψωμί (Μ/Π-Ι-Γ): Στο παζάρι, σ. 43, 47 (μύθος της Δήμητρας), *Τα προϊόντα στην αγορά*, σ. 35-41 (ψωμί), *Τι ωραία που μυρίζει...*, σ. 14 (μύθος της Δήμητρας), *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 10 (παλιά αντικείμενα), *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες*, σ. 35.

Σπίτια – κατοικία (Μ/Π-Γ-Ι): *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 12-13, 22-24.

Συνέντευξη (Μ/Π-Ι): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 8, 27, *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 9, 22-23, 24.

Συνταγές – φαγητά (Μ/Π-Γ): Στο παζάρι, σ. 17, *Τα προϊόντα στην αγορά*, σ. 41, *Τι ωραία που μυρίζει...*, σ. 11, 20, 21-27, *Να 'χαμε και τι να 'χαμε!*, σ. 6, 8-9, 14.

Σχολείο (Μ/Π-Ι-Γ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 16, 33-34, *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 11, 15, 22-23, 24, *Το παζάρι και ο κόσμος του*, σ. 34-35, *Ένα μήνυμα σου στέλνω...*, σ. 11-15, *Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη*, σ. 12-13.

Τέχνες (Μ/Π-Ι-Γ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 26-29 (μουσική, ζωγραφική), *Ένα μήνυμα σου στέλνω...*, σ. 62-71 (θέατρο, μουσική, χορός, ζωγραφική), *Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη* σ. 28-33 (θέατρο, κινηματογράφος), *Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες*, σ. 11, 12, 18, 30, 33, 34, 38.

Τεχνολογία – εφευρέσεις (Ι-Μ/Π): *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 14 (φωτογραφία), σ. 16 (τηλέφωνο, αεροπλάνο), σ. 20 (ηλεκτρονικός υπολογιστής), *Το παζάρι και ο κόσμος του*, σ. 50 (ίντερνετ), *Ένα μήνυμα σου στέλνω...*, σ. 16-19 (τυπογραφία), σ. 33 (τρένο, ατμομηχανή), σ. 34 (τροχός, αυτοκίνητο), σ. 41-43 (αερόστατο, αεροπλάνο), σ. 44 (τηλεβόας, ηχεία, μικρόφωνο), σ. 50-53 (τηλέγραφος, τηλέφωνο, δορυφόρος), σ. 61 (επιστημονική έρευνα), *Εδώ, εκεί κι αλλού*, σ. 34 (πυξίδα), *Θυμόμαστε και γιορτάζουμε*, σ. 12, Χρονολόγιο.

Τρόποι επικοινωνίας (Μ/Π-Ι-Γ): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 7 (αλληλογραφία), σ. 22-25 (γραμματόσημα), *Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς*, σ. 5 (γραμματόσημα), σ. 12-13 (κάρτες), σ. 16 (τηλέφωνο), *Το παζάρι και ο κόσμος του*, σ. 42-45, 51 (μη λεκτική επικοινωνία), *Ένα μήνυμα σου στέλνω...*, σ. 4-27 (κώδικες επικοινωνίας), σ. 44-53 (παλαιά και σύγχρονα μέσα επικοινωνίας), *Να 'χαμε και τι να 'χαμε!*, σ. 16-17, 18-19.

Τροφική αλυσίδα (Μ/Π): *Μια μέρα δρόμος*, σ. 8, 20, 26, *Το παζάρι και ο κόσμος του*, σ. 60.

Τρόφιμα (Μ/Π): Στο παζάρι, σ. 4-14, 18-19, 43 (διατήρηση τροφίμων), Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 4-6, 8-9, 35-41 (ψωμί), Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 6 (διατήρηση τροφίμων), σ. 8-9, 10-11, 15 (πατάτα), Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 14.

Τυπογραφία (Μ/Π-Ι): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 22, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 16-19, 54.

Υλικά (Μ/Π): Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 8-9, 14-15, 29, 31, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 10-11.

Φαγητό εδώ και αλλού (Μ/Π-Γ): Τι ωραία που μυρίζει..., σ. 4-5, 21-27, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 25, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 6, 14.

Φάρος (Γ-Μ/Π): Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 24-25, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 9.

Φύση (Μ/Π-Γ): Στο παζάρι, σ. 22-23, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 20-21 (ποτάμια), σ. 30 (ήχοι της φύσης), Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σ. 18 (βουνό – Έβερεστ), Μια μέρα δρόμος, σ. 4-7 (φύση, ζώα, φυτά), σ. 17-19 (βουνό), σ. 20-23 (ποτάμια), σ. 24-26 (θάλασσα), σ. 32- 38 (δραστηριότητα στη φύση), Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 42-44 (νερό), Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 6, 14, 17, 18, 19, 23, 26.

Χρήματα (Μ/Π-Ι): Στο παζάρι, σ. 48-53, δραστηριότητες σ. 59-61, Το παζάρι και ο κόσμος του, σ. 4-10, 12-16, Οι εμπορικοί δρόμοι, σ. 38-39, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, σ. 22-23, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, σ. 10, 18, Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σ. 34-35.

Χρώματα (Μ/Π): Τα προϊόντα στην αγορά, σ. 4-5, 26-27, Φτιάχνουμε μια συλλογή, σ. 28, 30, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σ. 66-71.

ΚΑΡΤΕΛΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Οι Καρτέλες Ιστορίας περιλαμβάνουν κείμενα για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές με βασικές ιστορικές πληροφορίες και εικονογραφικό υλικό. Το κάθε θέμα οργανώνεται σε ενότητες, οι οποίες συνδέονται και μεταξύ τους και με την υπόλοιπη διδακτέα ύλη. Περιλαμβάνουν επίσης βιβλιογραφία για τους εκπαιδευτικούς, καθώς και ενδεικτικές συνδέσεις (διασυνδέσεις) με τα άλλα αντικείμενα του προγράμματος, δηλαδή παραπομπές στα σχολικά βιβλία και στα υλικά για τη μειονοτική εκπαίδευση.

Αναλυτικά Περιεχόμενα

Γ' δημοτικού Προϊστορία

Η Μινωική Κρήτη

- Μύθοι για τη Μινωική Κρήτη
- Η ζωή
- Τα ανάκτορα
- Το εμπόριο
- Η γραφή

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Το παζάρι και ο κόσμος του, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Στο παζάρι, Οι εμπορικοί δρόμοι

Οι Μυκηναίοι

- Ο Μυκηναϊκός Πολιτισμός
- Στην Πύλη των Λεόντων
- Στην Ακρόπολη των Μυκηνών
- Ο Ερρίκος Σλήμαν
- Οι ανασκαφές του Ερρίκου Σλήμαν
- Η γραφή

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Το παζάρι και ο κόσμος του, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Οι εμπορικοί δρόμοι

Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων

- Η πρώτη θεϊκή οικογένεια
- Οι γονείς των Ολύμπιων θεών
- Τα ιερά των θεών του Ολύμπου
- Οι δώδεκα θεοί (αναλυτικά)

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Εδώ, εκεί κι αλλού, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, Στο παζάρι, Τι ωραία που μυρίζει..., Το παζάρι και ο κόσμος του, Φτιάχνουμε μια συλλογή

Η μυθολογία της Θράκης

Η οικογένεια του Στρυμόνα
Ο Ορφείας, ο μουσικός
Η οικογένεια του θεού Άρη
Ο Φινείας, ο τυφλός μάντης
Η Φυλλίδα, η αμυγδαλιά

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Το παζάρι και ο κόσμος του, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, Μια μέρα δρόμος, Τα προϊόντα στην αγορά, Στο παζάρι, Φτιάχνουμε μια συλλογή

Δ΄ δημοτικού
Αρχαιότητα

Ο αποικισμός

Μασσαλία, μια πόλη με ελληνικές ρίζες
Το ημερολόγιο μιας ανασκαφής
Αποικίες στα νησιά του Αιγαίου και στη Μικρά Ασία
Αποικίες στα παράλια της Μεσογείου

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Το παζάρι και ο κόσμος του, Οι εμπορικοί δρόμοι, Ένα μήνυμα σου στέλνω...

Οι Περσικοί πόλεμοι

Ιστορίες από τον Ηρόδοτο
Η μάχη στον Μαραθώνα
Η μάχη στις Θερμοπύλες
Η ναυμαχία στη Σαλαμίνα

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Το παζάρι και ο κόσμος του, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς

Ο Μέγας Αλέξανδρος

Το βασίλειο της Μακεδονίας
Βιογραφικό σημείωμα
Οι πηγές, η προσωπικότητα
Μύθοι
Η εκστρατεία
Η πορεία του μακεδονικού στρατού
Μετά τον Αλέξανδρο
Ένας Πέρσης ποιητής έγραψε για τον Αλέξανδρο

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Φτιάχνουμε μια συλλογή, Οι εμπορικοί δρόμοι, Στο παζάρι, Το παζάρι και ο κόσμος του, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες

Οι Ρωμαίοι

- Η ίδρυση της Ρώμης
- Το κράτος των Ρωμαίων
- Οι Ρωμαίοι στην Ελλάδα

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, Οι εμπορικοί δρόμοι

Ε΄ δημοτικού
Μεσαίωνα

Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία

- Η βυζαντινή εποχή
- Περιήγηση στη βυζαντινή Θράκη
- Ποιοί ήταν οι Βυζαντινοί
- Η ακμή της Αυτοκρατορίας: οι άνθρωποι αφηγούνται
- Η Αυτοκρατορία αρχίζει να χάνει τη δύναμή της: οι άνθρωποι αφηγούνται
- Η Αυτοκρατορία καταρρέει: οι άνθρωποι αφηγούνται
- Οι Σταυροφορίες

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Οι εμπορικοί δρόμοι, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη

Οι Οθωμανοί

- Η δημιουργία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
- Το Ισλάμ

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο

ΣΤ΄ δημοτικού
Νεότερα χρόνια

Οι χάρτες

- Η χαρτογράφηση σε παλαιότερες εποχές
- Ταξιδεύοντας τότε και τώρα

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Εδώ, εκεί κι αλλού, Μια μέρα δρόμος, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Οι εμπορικοί δρόμοι, Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη

Ο Ρήγας Φεραίος

- Η Χάρτα
- Η ζωή είναι ένα ταξίδι
- Ο Διαφωτισμός
- Ο κόσμος την εποχή του Ρήγα Φεραίου
- Η Οθωμανική Αυτοκρατορία στα τέλη του 18ου αιώνα
- Οι μεγάλες επαναστάσεις

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, Το παζάρι και ο κόσμος του, Οι εμπορικοί δρόμοι, Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη, Εδώ, εκεί κι αλλού

Ο 19ος αιώνας: Επαναστάσεις

- Η δημιουργία των εθνικών κρατών
- Το νέο ελληνικό κράτος
- Η Βιομηχανική Επανάσταση
- Μακριά από την Ευρώπη
- Οι Ευρωπαίοι σε άλλες ηπείρους
- Οι επιστημονικές ανακαλύψεις

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Ένα μήνυμα σου στέλνω..., Οι εμπορικοί δρόμοι, Τα προϊόντα στην αγορά, Τι ωραία που μυρίζει..., Θυμόμαστε και γιορτάζουμε

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος

- Ένα παιδί διηγείται
- Η ιταλική επίθεση στην Ελλάδα
- Η γερμανική κατοχή
- Η αντίσταση
- Πράξεις αντίστασης

Διασυνδέσεις με τα βιβλία

Χρονολόγιο, Θυμόμαστε και γιορτάζουμε, Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς

Θεματικές Καρτέλες Ιστορίας ανά εγχειρίδιο των μη γλωσσικών μαθημάτων.**Οι εμπορικοί δρόμοι**

- Θεματικές καρτέλες
- Ο αποικισμός
- Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία
- Οι Ρωμαίοι και η αυτοκρατορία τους
- Οι Περσικοί πόλεμοι

Το παζάρι και ο κόσμος του

- Θεματικές καρτέλες
- Ο αποικισμός
- Η Μινωική Κρήτη
- Οι Περσικοί πόλεμοι
- Μυθολογία της Θράκης

Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς

- Θεματικές καρτέλες
- Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος
- Οι Περσικοί πόλεμοι
- Μυθολογία της Θράκης

Μια μέρα δρόμος

Θεματικές καρτέλες

- Οι χάρτες

Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη

Θεματικές καρτέλες

- Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία
- Ο Μέγας Αλέξανδρος
- Οι χάρτες

Θυμόμαστε και γιορτάζουμε

Θεματικές καρτέλες

- Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος
- 19ος αιώνας: Επανάστασεις

Εδώ, εκεί κι αλλού

Θεματικές καρτέλες

- Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων
- Οι χάρτες

Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες

Θεματικές καρτέλες

- Ο αποικισμός
- Οι Μυκηναίοι
- Η Μινωική Κρήτη
- Ο Μέγας Αλέξανδρος
- Μυθολογία της Θράκης
- Οι χάρτες

Χρονολόγιο

Θεματικές καρτέλες

- Οι Οθωμανοί
- Ο αποικισμός
- Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία
- Οι Μυκηναίοι
- Οι Ρωμαίοι και η αυτοκρατορία τους
- Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος
- 19ος αιώνας: Επανάστασεις
- Η Μινωική Κρήτη
- Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία
- Οι χάρτες

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Θεματική ενότητα: Το ψωμί

Διάγραμμα διδασκαλίας

Διδακτικά αντικείμενα

- Γλώσσα
- Ιστορία – Μυθολογία
- Μελέτη Περιβάλλοντος
- Εικαστικά
- Τραγούδι

Σχολικά βιβλία που μπορεί να χρησιμοποιηθούν:

- *Να 'χαμε και τι να 'χαμε!*, σελ. 6
- *Τα προϊόντα στην αγορά* – ενότητα 4
- *Στο παζάρι* – ενότητα 4
- *Τι ωραία που μυρίζει...* – ενότητα 2, ενότητα 3 «Ελάτε να παίξουμε» (συνταγές)
- *Ταξίδια με λόγια*, τ. 1 «Οι άνθρωποι τρώνε»
- *Ηλιοϊστορίες*, σελ. 49-50
- Συμπληρωματικά: *Καρτέλες Ιστορίας, Οι εμπορικοί δρόμοι*

Στάδια της διαθεματικής προσέγγισης

Αφετηρία οι εικόνες

Η ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών στο συγκεκριμένο θέμα μπορεί να γίνει μέσα από:

- το τραγούδι «Τι βλέπουνε τα μάτια μου» από το βιβλίο *Να 'χαμε και τι να 'χαμε!*
- *Ταξίδια με λόγια* (τ. 1) «Οι άνθρωποι τρώνε», *Ηλιοϊστορίες*, σελ. 49-50
- εικόνες από τα βιβλία *Στο παζάρι*, *Τα προϊόντα στην αγορά*

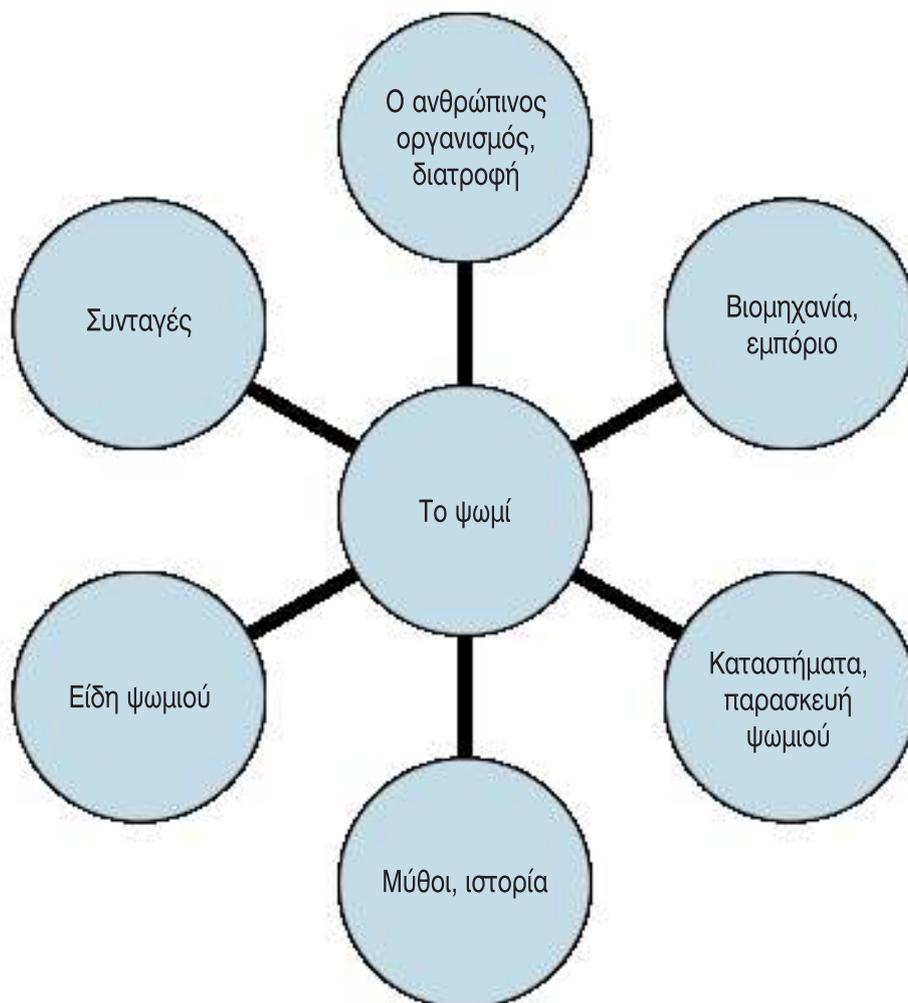
Οι σημαντικές λέξεις

Καταγραφή σημαντικών λέξεων στον πίνακα σχετικών με το ψωμί. Οι λέξεις αυτές παρουσιάζονται στις εικόνες από τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά υλικά που υπάρχουν στην τάξη.

Αν το επίπεδο ελληνομάθειας είναι χαμηλό, διδάσκεται το σχετικό λεξιλόγιο και, μέσα από τις ερωτήσεις του/της εκπαιδευτικού, οι μαθητές/μαθήτριες εντοπίζουν περισσότερες λέξεις ή φράσεις που σχετίζονται με το θέμα.

Αν το επίπεδο ελληνομάθειας είναι υψηλό, οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν ελεύθερα τις διάφορες διαστάσεις του θέματος «ψωμί» με τις οποίες ενδιαφέρονται να ασχοληθούν.

Ακολουθεί κατηγοριοποίηση των διαστάσεων που εκφράζουν οι μαθητές/μαθήτριες. Ενδεικτικές κατηγορίες μπορεί να είναι:

Επεξεργασία του θέματος

Ο/Η εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές αποφασίζουν ποιες διαστάσεις από αυτές που προέκυψαν θα ήθελαν να ερευνήσουν. Ο αριθμός των διαστάσεων που θα επιλεγούν εξαρτάται από τη διάρκεια του project, τον αριθμό των μαθητών, το επίπεδο της τάξης, το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό κ.ά.

Δουλεύοντας σε ομάδες

Οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να χωριστούν σε ομάδες και κάθε ομάδα να αναλάβει τη διερεύνηση μίας ή περισσότερων διαστάσεων του θέματος. Η έρευνα μπορεί να γίνει μέσα από:

- τα σχολικά βιβλία
- κατάλληλα εξωσχολικά βιβλία
- συνεντεύξεις με επαγγελματίες
- επίσκεψη στην αγορά ή σε άλλους χώρους

Δραστηριότητες

Ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορεί να γίνουν είναι:

- Παρασκευή ψωμιού

- Συνταγές
- Παιχνίδι από το βιβλίο *Τι ωραία που μυρίζει...*
- Διαφήμιση για το ψωμί
- Γραπτή έκφραση: ποίημα, αινίγματα, οικογένειες λέξεων
- Ζωγραφική

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από συζήτηση με τους/τις μαθητές/μαθήτριες. Η συζήτηση θα εστιάσει τόσο στις καινούριες γνώσεις που απέκτησαν οι μαθητές όσο και στον τρόπο με τον οποίο τις απέκτησαν. Επίσης, η συζήτηση μπορεί να διερευνήσει τη βελτίωση που πιθανόν υπήρξε στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών και στην αποτελεσματικότητα της μεταξύ τους συνεργασίας.

Παρουσίαση

Η παρουσίαση μπορεί να γίνει στο πλαίσιο της τάξης ή του σχολείου. Στην παρουσίαση μπορεί να είναι παρόντα άτομα από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών, καθώς και άτομα τα οποία, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, συνεργάστηκαν στην υλοποίηση του project. Στην παρουσίαση οι ομάδες των μαθητών μπορούν να παρουσιάσουν τα συμπεράσματά τους από τις έρευνες που πραγματοποίησαν και να συζητήσουν με τους παρευρισκόμενους σχετικά με τις διαστάσεις του θέματος που επεξεργάστηκαν. Στην παρουσίαση μπορεί να εκτεθούν οι δημιουργίες των μαθητών.

Θεματική ενότητα: Τα επαγγέλματα

Διάγραμμα διδασκαλίας

Διδακτικά αντικείμενα

- Μελέτη Περιβάλλοντος
- Γλώσσα
- Ιστορία
- Εικαστικά
- Τραγούδι

Σχολικά βιβλία που μπορεί να χρησιμοποιηθούν:

- Στο παζάρι, σελ. 8-15
- Περίπατοι με τις λέξεις, τ. 2, σελ. 70-80
- Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς, σελ. 10-11
- Οι εμπορικοί δρόμοι, σελ. 13-15
- Ένα μήνυμα σου στέλνω..., σελ. 54-55
- Να 'χαμε και τι να 'χαμε!, σελ. 30

Στάδια της διαθεματικής προσέγγισης

Αφετηρία οι εικόνες

Η ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών στο συγκεκριμένο θέμα μπορεί να γίνει μέσα από:

- Εικόνες σχετικές με επαγγέλματα παλιά και σημερινά (βλ. και τα βιβλία: Στο παζάρι και Οι εμπορικοί δρόμοι)
- Επίσκεψη στην κεντρική αγορά ή στο παζάρι της πόλης
- Συζήτηση στην τάξη σχετικά με τα επαγγέλματα που τα παιδιά επιθυμούν να κάνουν όταν μεγαλώσουν ή τα επαγγέλματα που κάνουν οι γονείς τους
- Τραγούδι «Όταν μεγαλώσω» (από το βιβλίο *Να 'χαμε και τι να 'χαμε!*)
- Ανάγνωση ενός σχετικού κειμένου που περιγράφει ένα ή περισσότερα επαγγέλματα
- Αφήγηση από τον δάσκαλο ή κάποιον προσκεκλημένο μιας ιστορίας σχετικής με ένα ή περισσότερα επαγγέλματα

Οι σημαντικές λέξεις

Καταγραφή σημαντικών λέξεων στον πίνακα σχετικών με τα επαγγέλματα που παρουσιάζονται στις εικόνες από τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά υλικά που υπάρχουν στην τάξη.

Αν το επίπεδο ελληνομάθειας είναι χαμηλό, διδάσκεται το σχετικό λεξιλόγιο και, μέσα από τις ερωτήσεις του/της εκπαιδευτικού, οι μαθητές/μαθήτριες εντοπίζουν περισσότερες λέξεις ή φράσεις που σχετίζονται με το θέμα.

Αν το επίπεδο ελληνομάθειας είναι υψηλό, οι μαθητές/μαθήτριες εκφράζουν ελεύθερα τις διάφορες διαστάσεις του θέματος «επαγγέλματα» με τις οποίες ενδιαφέρονται να ασχοληθούν.

Ακολουθεί κατηγοριοποίηση των διαστάσεων που εκφράζουν οι μαθητές/μαθήτριες. Ενδεικτικές κατηγορίες μπορεί να είναι:

- Τα επαγγέλματα στη σημερινή εποχή
- Τα επαγγέλματα σε παλιότερες εποχές
- Τα επαγγέλματα του μέλλοντος

- Τα επαγγέλματα της πόλης μας/του χωριού μας
- Υπάρχουν αντρικά και γυναικεία επαγγέλματα;

Για καθεμιά από τις παραπάνω κατηγορίες και για καθένα από τα επαγγέλματα που οι μαθητές θα αναφέρουν είναι πιθανόν να καταγραφούν στοιχεία που αφορούν τα χαρακτηριστικά του κάθε επαγγέλματος, τις απαραίτητες σπουδές ή τον τρόπο εκπαίδευσης σε αυτό, τον βασικό εξοπλισμό που χρειάζεται, το ωράριο, τις αμοιβές, τους πελάτες κ.ά.

Επεξεργασία του θέματος

Ο/Η εκπαιδευτικός μαζί με τους/τις μαθητές/μαθήτριες αποφασίζουν ποιες διαστάσεις από αυτές που προέκυψαν θα ήθελαν να ερευνήσουν. Ο αριθμός των διαστάσεων που θα επιλεγούν εξαρτάται από τη διάρκεια του project, τον αριθμό των μαθητών, το επίπεδο της τάξης, το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό κ.ά.

Δουλεύοντας σε ομάδες

Οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να χωριστούν σε ομάδες και κάθε ομάδα να αναλάβει τη διερεύνηση μίας ή περισσότερων διαστάσεων του θέματος. Η έρευνα μπορεί να γίνει μέσα από:

- τα σχολικά βιβλία
- κατάλληλα εξωσχολικά βιβλία
- εφημερίδες και επαγγελματικά περιοδικά
- συνεντεύξεις με επαγγελματίες
- πρόσκληση ειδικών στην τάξη
- επίσκεψη στην αγορά ή σε άλλους χώρους

Δραστηριότητες

Ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορεί να γίνουν είναι:

- Προφορική και γραπτή έκφραση των μαθητών σχετικά με τις πληροφορίες που συγκέντρωσαν για ένα ή περισσότερα επαγγέλματα
- Έκθεση φωτογραφίας ή ζωγραφικής με θέμα τα επαγγέλματα
- Δημιουργία του «βιβλίου των επαγγελμάτων» (ένα βιβλίο γραμμένο από τους μαθητές, όπου θα περιγράφονται στοιχεία σχετικά με διάφορα επαγγέλματα)
- Κατασκευή πινακίδων ή επαγγελματικών καρτών διαφόρων επαγγελμάτων
- Μικρά θεατρικά δρώμενα σχετικά με τα επαγγέλματα

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από συζήτηση με τους/τις μαθητές/μαθήτριες. Η συζήτηση θα εστιάσει τόσο στις καινούριες γνώσεις που απέκτησαν οι μαθητές όσο και στον τρόπο με τον οποίο τις απέκτησαν. Επίσης, η συζήτηση μπορεί να διερευνήσει τη βελτίωση που πιθανόν υπήρξε στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών και στην αποτελεσματικότητα της μεταξύ τους συνεργασίας.

Παρουσίαση

Η παρουσίαση μπορεί να γίνει στο πλαίσιο της τάξης ή του σχολείου. Στην παρουσίαση μπορεί να είναι παρόντα άτομα από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών, καθώς και άτομα τα οποία, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, συνεργάστηκαν στην υλοποίηση του project. Στην παρουσίαση οι ομάδες των μαθητών μπορούν να παρουσιάσουν τα συμπεράσματά τους από τις έρευνες που πραγματοποίησαν και να συζητήσουν με τους παρευρισκόμενους σχετικά με τις διαστάσεις του θέματος που επεξεργάστηκαν. Στην παρουσίαση, επίσης, μπορεί να εκτεθούν οι εικαστικές δημιουργίες των μαθητών, να παρουσιαστούν τα σχετικά θεατρικά δρώμενα κτλ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ*

1. Οι σύγχρονες τάσεις της διδακτικής και οι αρχές στις οποίες στηρίζονται τα βιβλία

Είναι σε όλες τις χώρες πλέον γενικά αποδεκτό ότι τα διδακτικά βιβλία που περιέχουν έτοιμη γνώση με μεγάλα κείμενα, που τα παιδιά πρέπει να μάθουν ή να αποστηθίσουν, καθόλου δε βοηθούν τη μάθηση. Αντίθετα, εμποδίζουν τη διαδικασία μάθησης, γιατί παρέχουν μια κλειστή εικόνα ενός κόσμου χωρίς φαντασία, χωρίς εκπλήξεις, άρα χωρίς γοητεία, εικόνα που αφήνει τα παιδιά αδιάφορα, γιατί εμποδίζει να αναπτυχθεί δημιουργικά και κριτικά η φυσική τους περιέργεια για τον κόσμο. Με άλλα λόγια, με τις παραδοσιακές μεθόδους η γνώση «παρέχεται» στα παιδιά χωρίς να παίρνει υπόψη τις παραστάσεις, τις ικανότητες, τις απορίες και τα ενδιαφέροντά τους.

Σύμφωνα με μια επιστημονική αρχή που επικρατεί ήδη πολλές δεκαετίες, νέα γνώση δεν μπορεί να υπάρξει εάν δεν υπάρχει νέο πρόβλημα, αν δε δημιουργηθεί απορία ή ερώτημα. Η απόκτηση γνώσης άρα, η μάθηση, είναι αποτέλεσμα της δημιουργίας ενός ερωτήματος που δεν μπορούμε να απαντήσουμε με όσα γνωρίζουμε ήδη. Αν δεν υπάρχει ερώτημα, αν δεν υπάρχει πρόβλημα που για ναλυθεί χρειαζόμαστε νέα γνώση αλλά, αντίθετα, η γνώση μάς «παρέχεται» χωρίς να βλέπουμε τη χρησιμότητά της, είτε δεν καταφέρνουμε να μάθουμε τις γνώσεις που «παρέχονται» είτε τις μαθαίνουμε μνημονικά για να απαντήσουμε στον δάσκαλο και τις ξεχνάμε αμέσως μετά.

Μαθαίνουμε λοιπόν όταν αιφνιδιαζόμαστε από κάτι αναπάντεχο ή όταν συναντάμε κάτι που δε χωράει στις γνωστές και στερεότυπες ερμηνείες μας. Με άλλα λόγια, μαθαίνουμε μόνο όταν βρισκόμαστε αντιμέτωποι με την άγνοιά μας.

Αν δεν υπάρχει άγνωστο, αν δεν υπάρχει απορία, αν δε συνειδητοποιήσουμε ότι κάτι δεν το ξέρουμε, δεν μπορεί να υπάρξει νέα γνώση.

- Μια βασική διδακτική αρχή, λοιπόν, είναι να προκαλείται στα παιδιά η απορία. Κάθε μορφή γνώσης εξαρτάται από το φυσικό και ιδίως το κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Το πολιτισμικό περιβάλλον επηρεάζει τη διαμόρφωση της γνώσης, ιδίως με τις προκαταλήψεις που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. Τα στερεότυπα, τα αυτονόητα, οι καθημερινές συνήθειες, η γλώσσα και ο καθημερινός λόγος περιέχουν και διαμορφώνουν μια ερμηνεία του κόσμου. Αυτόν τον κόσμο, γνωστό και οικείο για κάθε πολιτισμική ομάδα, έρχεται να τον «αιφνιδιάσει» η νέα γνώση που παράγουν οι επιστήμες. Δηλαδή, η νέα γνώση έρχεται να αμφισβητήσει τις κοινές προκαταλήψεις και να δημιουργήσει νέες και διαφορετικές ερμηνείες του κόσμου.

- Η δεύτερη αρχή είναι, συνεπώς, να συνδέεται η γνώση με το περιβάλλον στο οποίο δημιουργείται η απορία και διαμορφώνεται η νέα γνώση. Οι δύο παραπάνω αρχές έχουν επηρεάσει καθοριστικά τις νεότερες τάσεις της διδακτικής, που αποδίδουν μεγάλη σημασία στη βιωματική μάθηση, δηλαδή τη μάθηση εκείνη που συνδέει τη διδακτική διαδικασία με τα βιώματα των μαθητών.

* Κουζέλης, Γεράσιμος – Νάκου, Ειρήνη, «Οι σύγχρονες τάσεις της διδακτικής και οι αρχές στις οποίες στηρίζονται τα βιβλία», στο *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων: Μελέτη Περιβάλλοντος, Ιστορία, Γεωγραφία, Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή – Βιβλίο δασκάλου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2000, σ. 7-14.

● Για να εφαρμοστεί η δεύτερη αρχή, η προηγούμενη γνώση του μαθητή (η γνώση που έχει αποκτηθεί μέσα στο πολιτισμικό του περιβάλλον) θεωρείται παράγοντας πολύ σημαντικός που επηρεάζει τη μάθηση στο σχολείο. Το τι θα μάθει ή πόσα θα μάθει ή, ακόμα, εάν θα μάθει ο μαθητής εξαρτάται από αυτά που ξέρει όταν μπαίνει στο σχολείο. Με άλλα λόγια, η προηγούμενη γνώση, οι προηγούμενες παραστάσεις και τα νοήματα που δίνει η καθημερινή γλώσσα στις έννοιες αποτελούν εμπόδιο για τη νέα γνώση, άρα είναι απαραίτητο να τις γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί για να μπορέσουν να οδηγήσουν τα παιδιά να αποκτήσουν νέες γνώσεις.

Η διδακτική παρέμβαση των εκπαιδευτικών

● Η διδακτική παρέμβαση των εκπαιδευτικών έχει στόχο να οργανώσει τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά επεξεργάζονται κριτικά τις πρώτες αυτές ιδέες τους για τον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να γνωρίζουν και να καταλαβαίνουν τη δομή και τη λειτουργικότητα των γνώσεων που έχουν τα παιδιά από το κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον, ώστε να τα βοηθήσουν να συνειδητοποιήσουν τα όρια αυτών των γνώσεων. Στη συνέχεια πρέπει να προσφέρουν στα παιδιά τα εργαλεία για να αποκτήσουν τη γνώση από τις διάφορες επιστήμες.

● Η μάθηση αρχίζει από τη στιγμή που τα παιδιά βρίσκονται μπροστά σε ένα ερώτημα ή σε μια απορία, από τη στιγμή που διαπιστώνουν ότι τα πράγματα δεν είναι όπως τα περίμεναν, δηλαδή από τη στιγμή που συνειδητοποιούν την άγνοιά τους για κάποιο θέμα.

● Στο σχολείο χρειάζεται, συνεπώς, να πολλαπλασιαστεί η «πρώτη ύλη», δηλαδή με αφορμή τις παραστάσεις και τα βιώματα που έχουν ήδη τα παιδιά να προστεθούν νέες παραστάσεις και βιώματα, με τρόπο που να δημιουργούν στο μυαλό των παιδιών ερωτήματα που χρειάζονται απάντηση. Αυτή η διαδικασία διευρύνει τις πρώτες γνώσεις και παραστάσεις των μαθητών με την ενεργό συμμετοχή τους και ασκεί τα παιδιά πώς να κατακτούν νέες παραστάσεις.

● Η απόκτηση νέων παραστάσεων έχει γενικότερη σημασία, γιατί παράλληλα αναπτύσσει τις γνωστικές ικανότητες και δεξιότητες των παιδιών.

● Στην εποχή μας, όπου κυριαρχεί η τεχνολογία, ο διδακτικός στόχος του «πολλαπλασιασμού της πρώτης ύλης» είναι ακόμα πιο απαραίτητος αλλά συγχρόνως και πιο ρεαλιστικός. Είναι ρεαλιστικός γιατί μπορούμε πια να χρησιμοποιούμε στα σχολεία νέα μέσα επικοινωνίας (τηλεόραση, βίντεο, ηλεκτρονικούς υπολογιστές). Είναι απαραίτητος γιατί στον σημερινό κόσμο της τεχνολογίας, που καθημερινά βομβαρδίζεται από πληροφορίες και εικόνες, συχνά ασύνδετες μεταξύ τους, η ικανότητα να μαθαίνουν ή να αποστηθίζουν πληροφορίες είναι άχρηστη τόσο για τα άτομα όσο και για την κοινωνία.

● Αντίθετα, αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι να αποκτήσουν οι πολίτες των κοινωνιών της τεχνολογίας την ικανότητα να ερευνούν μέσα στον όγκο των πληροφοριών, να ξεδιαλέγουν πληροφορίες, να τις οργανώνουν, να τις επεξεργάζονται κριτικά και να ξέρουν πώς να τις χρησιμοποιήσουν.

● Την εποχή που σχεδόν παντού, σε κάθε σπίτι, ακόμα και στο πιο απομονωμένο χωριό, υπάρχει τηλεόραση, το σχολείο δεν μπορεί να επηρεάσει αποτελεσματικά τα παιδιά ζητώντας τους να αναπαράγουν παθητικά γνώσεις που δεν τους προκαλούν κανένα ενδιαφέρον. Ακόμα λιγότερο μπορεί το σχολείο να επηρεάσει γνωστικά με τις παλιές μεθόδους, σε έναν κόσμο που μεταβάλλεται συνεχώς γύρω τους και οι εικόνες που μεταδίδουν τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης είναι πολύ διαφορετικές από το οικείο περιβάλλον των παιδιών.

Εδώ και πολλά χρόνια, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία εκπαιδευτικά προγράμματα που στηρίζονται σε όλα τα παραπάνω.

Οι εκπαιδευτικοί καθοδηγούν τα παιδιά να αυτενεργούν, να ψάχνουν τη γνώση, να μπορούν να χειρίζονται το καινούριο και το διαφορετικό. Οι μαθητές ασκούνται να παρατηρούν τη φυσική, κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα, να διατυπώνουν ερωτήματα, να διερευνούν υποθέσεις, να συγκρίνουν τις δικές τους ερμηνείες με άλλες που προκύπτουν αν παρατηρήσει κανείς τα ίδια φαινόμενα από άλλη οπτική γωνία, να σέβονται τη διαφορετική άποψη του «άλλου», να διαπιστώνουν τα όρια των μέσων που έχουν στη διάθεσή τους, να αναγνωρίζουν την αβεβαιότητα και τον διάλογο ως θεμελιώδεις παράγοντες που οδηγούν στη γνώση.

Τα αποτελέσματα της νέας διδακτικής

- Όταν τα παιδιά εξοικειώνονται με την ιδέα ότι η ερμηνεία και κατανόηση του κόσμου επηρεάζεται από το πολιτισμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο σκεπτόμαστε και καταλαβαίνουμε, αυτό βοηθάει να προσεγγίσουν και να καταλάβουν κόσμους διαφορετικούς από τον δικό τους. Η γνωριμία του «άλλου» είναι η πιο ουσιαστική προϋπόθεση για να γνωρίσουν οι μαθητές βαθύτερα αλλά και να δουν κριτικά τον δικό τους πολιτισμό.
- Όταν συνειδητοποιήσουν ότι συνυπάρχουν διαφορετικοί κόσμοι, αυτό οδηγεί, πέρα από τις ιεραρχίες και τις αξιολογήσεις που επικρατούν, στην αποδοχή της θεμελιακής δημοκρατικής αρχής ότι οι διαφορές είναι παντού, αλλά οι διαφορετικές ανθρώπινες ομάδες είναι ισότιμες, όπως ισότιμοι είναι και οι διαφορετικοί πολιτισμοί.

Συμπεράσματα

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα δημοτικά σχολεία θα πρέπει να διευρύνει ριζικά το γνωστικό πεδίο των μαθητών. Θα πρέπει να προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να συγκρίνουν τα βιώματά τους και να βλέπουν τις διαφορές ανάμεσα σε αυτά και σε διαφορετικούς κόσμους, διαφορετικούς πολιτισμούς, διαφορετικές ερμηνείες. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να μαθαίνουν τον σεβασμό προς τον πολιτισμικά ιδιαίτερο δικό τους κόσμο, αλλά και να καταλαβαίνουν ότι αυτός ο ιδιαίτερος κόσμος είναι μερικός και όχι αποκλειστικός.

Τα παραπάνω οδηγούν σε συμπεράσματα, που μπορεί να συνοψιστούν στα εξής:

- Το σύγχρονο δημοτικό σχολείο έχει στόχο να διδάσκει τους κώδικες που χρησιμοποιούνται ως μέσα επικοινωνίας και τους κώδικες που αποτελούν εργαλεία διερεύνησης της πραγματικότητας. Ενισχύει, εμπλουτίζει και διευρύνει τις παραστάσεις που έχουν ήδη τα παιδιά και τα βοηθάει να τις αντιπαραβάλλουν και να τις συγκρίνουν με άλλες λιγότερο οικείες ερμηνείες του κόσμου, τόσο επιστημονικές όσο και πολιτισμικές.
- Το σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα με τους παραπάνω στόχους καλλιεργεί τον σεβασμό στον «άλλο» ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας (και του κόσμου), σεβασμός που είναι κοινωνικά και πολιτικά αναγκαίος. Δεν περιορίζει τους μαθητές στα βιώματα της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκουν. Έτσι, χωρίς να παραγνωρίζει ούτε να ισοπεδώνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πολιτισμικού κόσμου των μαθητών που ανήκουν σε διαφορετικές και διακριτές κοινωνικές ομάδες, και χωρίς να τους επιβάλλει διαφορετικά από τα δικά τους πολιτισμικά πρότυπα και αξίες, διευκολύνει την αρμονική ένταξή τους στην κοινωνία.

- Η αντιπαραβολή του κόσμου των μαθητών με διαφορετικούς κόσμους οργανώνει τη διδακτέα ύλη χωρίς πάντοτε να ακολουθεί τον δρόμο που ξεκινάει από τις γνωστές, περιορισμένες και οικείες όψεις της πραγματικότητας για να ανοιχτεί προς τον πλατύ, ξένο και άγνωστο κόσμο, καθώς αυτός ο δρόμος ορίζει όλο τον κόσμο σε σχέση με ένα συγκεκριμένο και μοναδικό κέντρο. Έτσι, το σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα εναλλάσσει την οπτική γωνία από την οποία εξετάζεται ο κόσμος. Δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να κοιτάξουν τον κόσμο με πολλές διαφορετικές ματιές, να συγκρίνουν τη δική τους οπτική με άλλες οπτικές, για να καταλάβουν βαθύτερα τη δική τους οπτική τόσο ως προς τις ιδιαιτερότητές της όσο και ως προς τα όριά της.

- Η εναλλακτική οπτική του κόσμου απαιτεί τα σύγχρονα Αναλυτικά Προγράμματα να είναι διεπιστημονικά ή (όπως λέγεται) ολοκληρωμένα. Οι πολλαπλές οπτικές και εναλλακτικές ερμηνείες της πραγματικότητας επιβάλλουν διδακτικές μεθόδους που καταργούν τα παραδοσιακά στεγανά ανάμεσα στα μαθήματα και οδηγούν σε διαθεματική προσέγγιση των γνώσεων. Είναι πλέον διεθνώς αποδεκτό ότι η διεπιστημονική προσέγγιση βοηθάει τη διδασκαλία να προσαρμόζεται στην ηλικία των παιδιών, για να τους μεταδίδει αποτελεσματικά κώδικες, έννοιες και δομές που οδηγούν στη συνεχή οικοδόμηση νέων γνώσεων, και διευρύνει τις γνωστικές και πολιτισμικές τους παραστάσεις.

- Στο σύγχρονο σχολείο ο/η εκπαιδευτικός δε διδάσκει με βάση το βιβλίο και τον πίνακα. Καθοδηγεί τα παιδιά να κάνουν δραστηριότητες σε συνεργασία μεταξύ τους. Έτσι, τα παιδιά ψάχνουν και άρα κατακτούν τη γνώση, αναπτύσσουν δεξιότητες επικοινωνίας και, τέλος, ασκούνται στην ατομική αλλά και στην ομαδική εργασία. Αυτή η πρακτική και δημιουργική διάσταση της εκπαίδευσης κάνει τα παιδιά να αισθάνονται ότι η σχολική εργασία είναι κάτι δικό τους που τα αφορά και τα ενδιαφέρει, αφού τα ίδια παράγουν τη γνώση με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών τους. Επίσης καλλιεργεί καλύτερες σχέσεις των παιδιών ανάμεσά τους, καθώς και καλύτερες σχέσεις των παιδιών με τους εκπαιδευτικούς, πράγμα που συνιστά προϋπόθεση της αποτελεσματικής εκπαίδευσης.

- Για να καλλιεργήσει λοιπόν την πρακτική και δημιουργική διάσταση της εκπαίδευσης, το σύγχρονο Αναλυτικό Πρόγραμμα προτείνει σχέδια δράσης, που συνοδεύει με κατάλληλα υλικά, κατάλληλα μέσα και υποθέσεις εργασίας, ώστε να δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να διατυπώνουν ερωτήματα, να ερευνούν, να συζητούν μεταξύ τους και με τους εκπαιδευτικούς και να επεξεργάζονται τα διαθέσιμα στοιχεία. Έτσι, οι επιστημονικές γνώσεις και οι επιστημονικές έννοιες γίνονται εργαλεία για τη διερεύνηση της πραγματικότητας.

2. Μια σύγχρονη προσέγγιση της μειονοτικής εκπαίδευσης

Η σύγχρονη και διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας θεωρείται διεθνώς πολύ πιο αποτελεσματική από την παραδοσιακή για πολλούς λόγους. Είναι ακόμα πιο απαραίτητη για την εκπαίδευση παιδιών που ανήκουν σε διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες. Γι' αυτόν τον λόγο, η παραγωγή διδακτικού υλικού πολύμορφου και βασισμένου σε αυτές τις σύγχρονες μεθόδους κρίθηκε η πλέον κατάλληλη για τους μαθητές των μειονοτικών σχολείων της Θράκης, που δεν έχουν την ελληνική ως μητρική τους γλώσσα (και για τα οποία η χρήση των κοινών σχολικών βιβλίων έχει αποδειχθεί ακατάλληλη).

Το εκπαιδευτικό υλικό που στηρίζεται σε σχέδια δράσης κρίθηκε πιο κατάλληλο για τα μειονοτικά σχολεία, λόγω των ακόλουθων ιδιαιτεροτήτων τους:

- **Το δίγλωσσο πρόγραμμα**

Σε σχέση με την παραδοσιακή διδασκαλία και τη χρήση παραδοσιακών σχολικών βιβλίων, η μέθοδος

αυτή παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα προκειμένου να κατακτήσουν βασικές γνώσεις και δεξιότητες τα παιδιά που δεν παρακολουθούν όλα τα μαθήματα του δημοτικού στη μητρική τους γλώσσα.

● **Η άλλη μητρική γλώσσα**

Η πλούσια εικονογράφηση και τα σύντομα κείμενα καθώς και η ενεργοποίηση των παιδιών με ασκήσεις και δραστηριότητες (έλεγχος υποθέσεων, επιτόπου παρατήρηση, διερεύνηση) παρακάμπτουν τις μεγάλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά μπροστά στα κείμενα των κοινών σχολικών βιβλίων.

● **Η διαφορά επιπέδου των μαθητών**

Η κατάκτηση της γνώσης βήμα βήμα από τα ίδια τα παιδιά, με βάση την αυτενέργεια, τις ερωτήσεις και τις διαδρομές που ακολουθεί η παιδική σκέψη, βοηθάει να αποφεύγονται τα εννοιολογικά κενά, που συνήθως οδηγούν στην αδιαφορία των παιδιών. Επίσης, εξασφαλίζει την απόκτηση βασικών γνώσεων από όλα τα παιδιά, ανάλογα με το επίπεδο του καθενός.

● **Η πολιτισμική διαφορά**

Η ατομική και ομαδική διερεύνηση και η ενεργητική συμμετοχή με το ψάξιμο της γνώσης συνδέουν την κάθε γνώση με το βιωματικό, γνωστικό, πολιτισμικό και συναισθηματικό πλαίσιο των παιδιών, αλλά το διευρύνουν κιόλας.

● **Η αξιοποίηση της διαφοράς**

Τα παιδιά μαθαίνουν νέες γνώσεις επειδή ενεργοποιούνται και διευρύνονται όλες οι γνώσεις και εμπειρίες που κατέχουν έξω από το σχολείο, καθώς και η γλωσσική, σωματική και καλλιτεχνική τους έκφραση και η φαντασία τους.

● **Τα ολιγοθέσια σχολεία**

Διευκολύνεται η συνδιδασκαλία παιδιών διαφορετικών ηλικιών, στοιχείο σημαντικό για την εκπαιδευτική πραγματικότητα των μειονοτικών σχολείων, που τα περισσότερα είναι ολιγοθέσια.

● **Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας**

Η προσχεδιασμένη αλλά ελεύθερη ατομική και ομαδική έκφραση και εργασία των μαθητών βοηθάει αποτελεσματικά να καλλιεργείται από τα μη γλωσσικά μαθήματα η ικανότητα των παιδιών να επικοινωνούν και να εκφράζονται στην ελληνική γλώσσα.

● **Ο σεβασμός στις διαφορές**

Η πρόκληση της απορίας για την ανακάλυψη της γνώσης και η αντιπαραβολή του κόσμου των μαθητών με άλλους κόσμους οδηγεί στον σεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών αξιών. Ο σεβασμός στην πολιτισμική διαφορά κάνει εύκολη τη διδασκαλία παιδιών από διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες και ανοίγει τον δρόμο για να αποδέχονται και να σέβονται όλα τα παιδιά τους πολιτισμικούς κώδικες τόσο της πλειονότητας όσο και των μειονοτήτων.

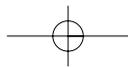
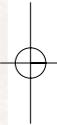
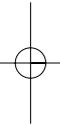
● **Η ενσωμάτωση στο σχολείο και στην κοινωνία**

Η απόκτηση βασικών γνώσεων πάνω στην κοινή με τα λοιπά σχολεία ύλη μαθημάτων, η παράλληλη καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας και η πολύπλευρη εισαγωγή των μαθητών στην ευρύτερη (ελληνική, ευρωπαϊκή και παγκόσμια) πραγματικότητα διευκολύνουν την αρμονική ένταξη των παιδιών στην ευρύτερη κοινωνία, εξασφαλίζουν τη δυνατότητά τους να συνεχίσουν στο γυμνάσιο και ενισχύουν τη συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη για τη θετική εξέλιξη της προσωπικότητας, που οδηγεί στην κοινωνικοποίηση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	7
Παρουσίαση και καταγραφή	9-10
Κλειδιά και Αντικλειδιά	11-17
Πρόταση διδακτικής αξιοποίησης των βιβλίων	19-25
Οδηγός Πλοήγησης	26-27
Στο παζάρι	29-30
Τα προϊόντα στην αγορά	31-32
Τι ωραία που μυρίζει... ..	33-34
Μια μέρα δρόμος	35-36
Φτιάχνουμε μια συλλογή	37-38
Ο κόσμος του παππού και της γιαγιάς	39-40
Το παζάρι και ο κόσμος του	41-43
Ένα μήνυμα σου στέλνω... ..	44-46
Με ένα λεωφορείο όλοι τριγυρνάμε μέσα στην πόλη	47-49
Θυμόμαστε και γιορτάζουμε	50
Οι εμπορικοί δρόμοι	51-52
Εδώ, εκεί κι αλλού	53
Ο γύρος της Ελλάδας σε 15 ημέρες	54-58
Να 'χαμε και τι να 'χαμε!	59-60
Ευρετήριο	61-66
Καρτέλες Ιστορίας	67-71
Παραδείγματα διαθεματικών προσεγγίσεων	72-76
Παράρτημα	77-81

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Παιδιών της Μουσουλμανικής Μειονότητας στη Θράκη
Επιστημονική υπεύθυνη: **Άννα Φραγκουδάκη**